
**LAHDEN KAUPUNGIN
VARHAISKASVATUSYKSIKÖIDEN
LÄHILUONTOKARTOITUS**

Ammattikorkeakoulun opinnäytetyö

Kestävän kehityksen koulutusohjelma

Forssa, kevät 2015

Essi Kortelainen

Forssa
Kestävän kehityksen koulutusohjelma

Tekijä	Essi Kortelainen	Vuosi 2015
Työn nimi	Lahden kaupungin varhaiskasvatussyksiköiden lähiluontokartoitus	

TIIVISTELMÄ

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli analysoida Lahden kaupungin varhaiskasvatussyksiköiden lähiluontokartoituksen keskeisimpiä tuloksia sekä antaa ehdotuksia toiminnan jatkamiseksi. Tutkimusaineisto kerättiin Mapi-ta Oy:n Maptionnaire-työkalun avulla lokakuun 2014 ja helmikuun 2015 välisenä aikana. Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää varhaiskasvatussammattilaisten näkemyksiä heidän käyttämistään lähiluontoalueista sekä merkityksellisistä kohteista luonnossa kasvatus- ja opetustyössään. Työn toimeksiantajana oli Lahden seudun ympäristöpalvelut ja sen Ympäristöneuvonnan vastuualue.

Teoriaosuudessa käsitellään luonnon merkitystä lapsen kehitykseen sekä lähiluonnon merkitystä varhaiskasvatuksessa. Luonnossa lasten fyysinen, henkinen ja sosiaalinen kehitys vahvistuu ja lapsen luontosuhde kehittyy. Luonto tarjoaa lapselle mielenkiintoisen ja aidon oppimisympäristön, joka stimuloi kaikkia aisteja. Teoriaosuudessa avataan varhaiskasvatustilain sisältöä lähiluonnon näkökulmasta sekä esitellään erilaisia menetelmiä opettaa asioita ulkona luonnossa.

Tutkimusaineiston keruu toteutettiin paikkatietopohjaisen kyselytutkimuksen avulla hyödyntämällä haastattelun keinoja. Kyselyyn vastasivat päiväkotien ja kerhojen varhaiskasvatuksen ammattilaiset. Kysely lähetettiin varhaiskasvatussyksiköihin ensin sähköisesti tarkastelua varten ja tämän jälkeen Ympäristöneuvonnan henkilökunta jalkautui toteuttamaan kyselyä yksiköihin.

Lahdessa kaikki kyselyyn vastanneet päiväkodit ja kerhot käyttävät lähiluontoalueita kasvatus- ja opetustyössään. Luontoalueilla vierailaan suhteellisen usein ja niitä hyödynnetään monipuolisesti niin leikkeihin kuin opetustyöhönkin. Alueita on paljon erilaisia ja kokoisia ja useimmat niistä sijaitsevat lähellä varhaiskasvatussyksiköitä. Luontoalueilla sijaitsevat merkitykselliset kohteet kuten kivet, puut ja kannot antavat paljon lisäarvoa lasten luontoelämykseen.

Avainsanat Lähiluonto, varhaiskasvatus, luontokasvatus, tarjous

Sivut 40 s. + liitteet 9 s.

Forssa
Degree Programme in Sustainable Development

Author	Essi Kortelainen	Year 2015
Subject of Bachelor's thesis	Survey of nearby nature in units of early childhood education in Lahti city	

ABSTRACT

The purpose of this Bachelor's Thesis was to analyse the main research results of the survey of the nearby nature in units of early childhood education in Lahti city and provide some suggestions as for how the research could be continued in the future. The data was collected with Mapita Oy's tool called Maptionnaire between October 2014 and February 2015. The purpose of the thesis was to clarify early childhood education professionals' point of view about their using the nearby nature and meaningful objects in the nature. The thesis was commissioned by Lahti Region Environmental Services, Environmental Education unit.

The importance of the nature in child's development and the importance of the nearby nature in early childhood education are discussed in the theory part. In the nature children's physical, emotional and social development is strengthened and the relationship with the nature is advanced. The nature offers to the child an interesting and real environment to learn. Also the law of early childhood education is explained in the view of the nearby nature and different kinds of education methods in the nature are explained in the framework.

The data was collected with survey methods based on a geographical information tool. Also interview methods were used. The survey was answered by early childhood education professionals. The survey was sent to units of early childhood education first by email and after that the workers in Environmental Education unit travelled to the daycare units to help the staff to answer the survey.

All the professionals in early childhood education in Lahti who answered the survey were using the nearby nature in their work with education. Nearby nature areas are visited quite often and they are exploited in many different ways in playing and education. The nature areas are different sizes and they are located near the daycare units. The nature areas offer lots of significant objects like trees, rocks and stumps and they give a lot to the children.

Keywords Nearby nature, early childhood education, nature education, affordance

Pages 40 p. + appendices 9 p.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	LUONNON MERKITYS LAPSEN KEHITYKSEEN JA HYVINVOINTIIN	3
2.1	Lapsi tarvitsee luontoa	3
2.1.1	Fyysinen kehitys ja hyvinvointi	3
2.1.2	Henkinen ja sosiaalinen kehitys	4
2.2	Lapsi ja luontosuhde	5
3	LÄHILUONTO OSANA VARHAISKASVATUSTA	7
3.1	Lähiluonto ja sen tarjouma lapselle	7
3.2	Lahden kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma	9
3.2.1	Varhaiskasvatusympäristö	10
3.2.2	Luonnontieteellinen orientaatio	10
3.3	Kasvatusta lähiluonnossa	11
4	TUTKIMUKSEN TAUSTA JA TOTEUTUS	13
4.1	Päiväkotien ja kerhojen lähiluontokyselyn toteutus	14
4.2	Tutkimuskysymykset	15
4.3	Tutkimusmenetelmät	16
4.4	Tutkimusaineiston analysointi	16
4.5	Tutkimuksen luotettavuus	17
5	TUTKIMUKSEN TULOKSET	19
5.1	Lähiluontoalueet	19
5.1.1	Määrällinen analyysi	19
5.1.2	Laadullinen analyysi	25
5.2	Tarjoumat	27
5.2.1	Määrällinen analyysi	28
5.2.2	Laadullinen analyysi	31
6	JOHTOPÄÄTÖKSET JA KEHITYSEHDOTUKSET	33
7	POHDINTA	37
	LÄHTEET	38

1 JOHDANTO

Luonnonympäristöt ovat merkityksellisiä lapsille. Näissä ympäristöissä on paljon komponentteja, jotka rohkaisevat lapsia uteliaisuuteen, kekseliäisyyteen ja mielikuvitukseen. Ne innostavat lapsia leikkiin, kehittymiseen sekä oppimiseen. Luonnossa lapsilla on mahdollisuus ajattomaan leikkiin terveellisessä ja turvallisessa ympäristössä. (Wilson 2012, 11.) Luonnossa lapset voivat kuulla erilaisia ääniä, haistaa uusia hajuja, tuntea kylmän lummen kädellään tai karheen kaarnan poskellaan. Monista luonnon tarjoamista hyödyistä huolimatta yhä harvempi lapsi viettää aikaa luonnonympäristöissä.

Lapset ovat erkaantuneet hiljalleen luonnosta ja kaupungistuminen on vaatinut veronsa. Lapset eivät enää erota mäntyä ja kuusta toisistaan. Vaaditaankin yhä enemmän viitseliäisyyttä, jotta lapsia vietäisiin yhä kauemaksi kaupungeista vetäytyneisiin luontokohteisiin. Asiantuntijoiden mukaan suurin syy lasten luonnossa liikkumattomuuteen onkin kaupunkimetsien katoaminen. Sukupolvi taaksepäin pihalta päästiin suoraan lähimetsään, nykyään tilanne on toinen. Lasten ja nuorten ajanviettotavat ovatkin muuttuneet ajan saatossa. Sisäleikit ovat syrjäyttäneet ulkoleikit, ja tietokoneet sekä televisiot ovat vallanneet lastenhuoneet. (Kaukonen 2012, 29–30.) Richard Louv on lanseerannut vuonna 2005 termin Nature-Deficit Disorder, joka tarkoittaa luonnon puutoshäiriötä. Termillä hän tarkoittaa ihmisen erkaantumista luonnosta. Hänen mukaansa luonnosta vieraantuminen voi vaikuttaa ihmisen terveyteen ja hyvinvointiin ilmenemällä muun muassa keskittymisvaikeuksina sekä psyykkisinä että henkisinä sairauksina. Luonnon puutoshäiriötä ilmenee Louvin mukaan niin yksilöissä, perheissä kuin yhteisöissäkin. (Louv 2005, 36.)

Tämän opinnäytetyön toimeksiantaja on Lahden seudun ympäristöpalvelut (LSYP) ja sen Ympäristöneuvonnan vastuualue. LSYP on osa Lahden kaupungin teknistä ja ympäristötoimialaa ja sen keskeisenä tavoitteena on ympäristöön kohdistuvan kuormituksen vähentäminen sekä ympäristön pilaantumisen ehkäiseminen Lahden, Hollolan ja Nastolan alueella. LSYP:n vastuualueelle kuuluvat ympäristönsuojeluun liittyvät lupa- ja valvontatehtävät, ympäristön tilan seuranta sekä kuntalaisten ja yritysten ympäristötietoisuuden lisääminen. LSYP:n Ympäristöneuvonta tarjoaa asiakasneuvontaa monipuolisesti ympäristöasioihin liittyvissä kysymyksissä. Ympäristöneuvonta koordinoi muun muassa asukastoimintaa, ympäristökasvatusta sekä kestäväää kehitystä edistäviä hankkeita. (Lahden kaupunki n.d.a; n.d.b.)

Opinnäytetyössä raportoidaan Lahden kaupungin varhaiskasvatussyksiköiden lähiluontokartoituskyselyn keskeisimmät tulokset sekä annetaan ehdotuksia toiminnan jatkamiseen. Paikkatieto-ohjelmaan perustuvan kyselyn avulla kartoitettiin Lahden varhaiskasvatussyksiköiden käyttämät lähiluontokohteet, erilaiset merkitykselliset tarjoumat näissä luontokohteissa sekä reitit, joita pitkin näihin kohteisiin kuljetaan. Opinnäytetyön teoreettisessa viitekehyksessä käsitellään sitä, miksi lasten ja myös aikuisten tulisi viet-

tää aikaa luonnossa, mitä lähiluonto tarkoittaa varhaiskasvatuksen näkökulmasta sekä mitä lähiluonto tarjoaa lapselle.

2 LUONNON MERKITYS LAPSEN KEHITYKSEEN JA HYVINVOINTIIN

Luonnon terapeuttinen vaikutus on tunnettu jo vuosisatojen ajan. Eläinten silittely sekä virtaavan veden äänen kuuntelu rauhoittaa sekä tuottaa hyvää mieltä. Pelkästään luontokuvien katselu sisätiloissa vaikuttaa ihmisen fysiologisiin toimintoihin myönteisesti. Jännittyneisyys, verenpaine sekä sydämensyke alenevat paremmin huoneessa, jossa on luontokuvia. Metsätutkimuslaitos on tutkinut, että mielialan kohottamiseen riittää, kun lähiviheralueita käytetään yli viisi tuntia kuukaudessa. Helsinkiläisille ja tamperelaisille aikuisille teetetyn kyselytutkimuksen mukaan luonnossa oleskelu vaikuttaa myönteisesti mielialaan lisäämällä positiivisia tuntemuksia. Nimenomaan kaupungeissa viheralueilla on suuri merkitys, koska kaupungin ulkopuolisiin luontokohteisiin on pitkä matka. (Kaukonen 2012, 26; Tyrväinen, Silvennoinen, Korpela & Ylen 2007.)

2.1 Lapsi tarvitsee luontoa

Varhaislapsuus, aika ennen kouluikää, on lapsen kehityksen kannalta erittäin merkityksellistä. Lapsi kehittää niin fyysisiä kuin sosiaalisia taitojaan jatkuvasti. Hän havainnoi ympäristöään kaikilla aisteillaan ja tutustuu itseensä sekä toisiin ihmisiin. Hän saa päivittäin uusia kokemuksia, jotka heijastuvat aikuisikään asti. Luonnossa pieni lapsi pystyy kehittämään taitojaan paremmin kuin sisällä omassa huoneessaan. Aiheesta on tehty lukuisia tutkimuksia, jotka osoittavat että luonnossa olemisesta ja liikkumisesta on valtavasti hyötyä niin lapsille kuin aikuisillekin. (Berg & Thiel 2011.)

2.1.1 Fyysinen kehitys ja hyvinvointi

Ajan viettäminen raittiissa ulkoilmassa, luonnossa, parantaa fyysistä hyvinvointia sekä vastuskykyä. Esimerkiksi luontopainotteisissa kouluissa ja päiväkodeissa, joissa lapset viettävät paljon aikaa ulkotiloissa, lapset ovat terveempiä ja heillä on vähemmän sairauspoissaoloja kuin tavallisissa kouluissa ja päiväkodeissa olevilla ikätovereillaan. Tutkijat selittävät ulkona paljon aikaa viettävien lasten parempaa terveyttä yksinkertaisesti sillä, että he saavat enemmän raitista ulkoilmaa sekä auringonvalosta saatavaa D-vitamiinia. Ulkona on myös vähemmän väentungosta, jolloin taudit eivät pääse leviämään yhtä helposti. (Berg ym. 2011; Mårtensson 2004.)

Akatemiaprofessori Ilkka Hanski ja professori Tari Haahtela ovat tutkineet tutkimusryhmänsä kanssa luonnon monimuotoisuuden vähenemisen ja lisääntyneiden allergioiden yhteyttä. He ovat huomanneet, että ihon bakteerikannalla on selvä merkitys allergiaherkkyyteen. Ulkotiloissa niin lasten kuin aikuistenkin ihoon tarttuu ihmisen kannalta hyödyllisiä bakteereja, jotka vähentävät allergiaherkkyyden riskiä. Mutta juuri pienten lasten tulisi olla kontaktissa ympäröivään luontoon, sillä heillä immuunijärjestelmänsä on vielä kehitysvaiheessa. Tutkimustulokset ovat osoittaneet, että lapsen kasvuympäristöllä näyttäisi olevan vaikutusta allergioille herkistymiseen. (Leponiemi 2013.)

Niin lasten kuin aikuistenkin tulisi harrastaa liikuntaa joka päivä. Luonto tarjoaa mielenkiintoisen ja vaihtelevan ympäristön liikkua sekä harrastaa verrattuna rakennettuun ympäristöön. Luonnon ympäristössä leikkimisestä onkin lapsille huomattavia hyötyjä. Luonto tarjoaa puita ja kiviä, joihin voi kiivetä ja kavuta sekä epätasaisen maaston, jossa liikkua. Leikkipuiston alue puolestaan on rakennettua ympäristöä, jossa esimerkiksi maa on muokattu tasaiseksi leikkialustaksi. Lapset, jotka leikkivät päivittäin luonnossa, epätasaisessa maastossa kehittävät motorisia taitojaan, erityisesti ketteryyttä ja tasapainoa enemmän kuin pelkästään leikkipuistossa aikaa viettävät ikätoverit. (Louv 2005, 48–49.)

2.1.2 Henkinen ja sosiaalinen kehitys

Luonnonelementeillä touhuaminen edistää leikkimistä ja lisää positiivista sosiaalista vuorovaikutusta. Luonto antaa lapsille paljon kokemuksia, rikastuttaa leikkejä ja antaa mielikuvitukselle tilaa. Luonnosta löytyvillä luonnonmateriaaleilla, kuten kävyillä ja kivillä voi rikastuttaa leikkejä ja stimuloida mielikuvitusta. Ulkona leikkiminen soveltuu kaiken ikäisille. Aivan pienimmätkin lapset voivat tutustua ympäristöönsä sekä kerätä ja tutkia lehtiä tai lunta. Isommat lapset puolestaan pystyvät rakentamaan luonnonmateriaaleista jotain. Ulkona leikkiminen on myös sukupuolineutraalimpaa ja tasa-arvoisempaa. Esimerkiksi metsästä löytyviä luonnonmateriaaleja ei ole lukittu sukupuoleen. Tällöin tytöt ja pojat leikkivät enemmän yhdessä ulko- kuin sisätiloissa. Sisätiloissa tytöt ajautuvat helposti leikkimään nukeilla ja pojat puolestaan autoilla. Ulkona näin ei tapahdu yhtä helposti. (Berg ym. 2011.)

Luonnon leikkikenttä rohkaisee kekseliääseen sekä mielikuviteltuun leikkiin. Ruotsalainen tutkija Fredrika Mårtensson on tutkinut esikouluikäisten lasten leikkimistä päiväkodissa. Hän on tutkinut miten fyysinen ympäristö vaikuttaa lasten leikkeihin ulkona. Hän vertaili kahta ruotsalaista päiväkotia, joista toinen sijaitsee kaupunkiympäristössä ja toinen puolestaan maaseudulla. Hän huomasi, että valmiiksi rakennetulla leikkikentällä lasten leikki oli katkonaista ja he jaksoivat keskittyä yhteen leikkiin vain lyhyen hetken ajan. Luonnon leikkikentällä lapset keksivät puolestaan kokonaisia tarinoita, joita he jaksoivat leikkiä päivästä toiseen. Luonnon leikkikentällä leikeissä oli myös useampia variaatioita, vähemmän konflikteja sekä sosiaalinen kanssakäyminen oli dynaamisempaa. Luonnon pihalla lapsilla oli suurempi alue liikkua ja kulkea ja he pystyivät erottamaan paremmin yksittäisten tapahtumien kulkua ilman häiritseviä sivuvaikutuksia muista leikeistä. (Mårtensson 2004.) Luontoa ei voi leikkiä loppuun, eikä sitä ole rajattu vain yhteen tekemiseen toisin kuin valmiiksi rakennetun leikkikentän ympäristö.

Luonto voi toimia kohtaamispaikkana, jolloin siitä tulee tärkeä sosiaalinen tekijä. Sosiaalinen tukiverkosto on tärkeä hyvinvointiin vaikuttava tekijä niin lapsilla kuin aikuisillakin. On tutkittu että lähellä sijaitseva luonto lisää sosiaalista vuorovaikutusta sekä sosiaalisten suhteiden määrää. Ne lapset ja aikuiset, joilla on mahdollisuus tavata toisiaan ulkotiloissa, on yli kaksi kertaa enemmän ystäviä kuin niillä, jotka asuvat pitkien matkojen

päässä luonnon ympäristöstä. Kun luonto ei ole kävelymatkan päässä ko-
toa, sinne ei tule lähdettyä niin helposti. Myös suhteet naapureihin vahvis-
tavat niin lasten kuin aikuistenkin välillä. Ulkona ihmiset kohtaavat toisi-
aan, esimerkiksi jo taloyhtiön pihamaalla tapaa naapureita ja hiekkalaati-
kon ääreen kokoontuu lapsia perheineen. Ulkona lapset leikkivät toistensa
kanssa ja samalla myös lapsia vahtivat vanhemmat luovat uusia sosiaalisia
kontakteja. (Berg ym. 2011.)

Luonnolla on selviä hyötyjä niin lasten kuin aikuistenkin henkiseen hy-
vinvointiin. Mielenterveysongelmia ja keskittymishäiriöitä on nykypäivän
ihmisillä paljon. Useat tarvitsevat ja hyötyvät lääkkeistä, mutta positiiviset
luontokokemukset voivat auttaa vähentämään oireita. Lapsuudessa koettu
stressi voi johtaa jopa lapsuusajan masennukseen. Yksi tärkeimmistä
luonnossa vietetystä ajasta saatava hyöty onkin stressin oireiden vähenty-
minen. Myös keskittymiskyky paranee luonnossa vietetyn ajan johdosta.
Erityisesti aktiivisuuden ja tarkkaavuuden häiriöstä (ADHD) kärsivä lapsi
voi saada paljon apua luonnossa viettämästään ajasta. (Louv 2005, 50;
100; Mårtensson 2004.)

2.2 Lapsi ja luontosuhde

Risto Willamo käsittelee kirjassa Ympäristökasvatuksen käsikirja (2004)
ihmisen erilaisia suhteita luontoon. Taulukosta 1 (s. 6) nähdään Willamon
viisi näkemystä ihmisen luontosuhteista. Taulukon vasemmassa reunassa,
ensimmäisessä luontosuhdetyypissä ihminen ei kuulu osaksi luontoa, vaan
suhde luontoon tuntuu suhteelta johonkin itsen ulkopuoliseen asiaan. Ih-
miset elävät suurkaupunkeihin sidottua elämää ja luonto tuntuu olevan
kaukana omasta arjesta. Kehittymisen ja kaupungistumisen myötä ihmiset
todella erkaantuvat luonnosta. Taulukon oikeassa reunassa on tyyppin 1
vastakohdat tyyppit 3a ja 3b. Luontosuhdetyypin 3a ihminen ajattelee elä-
mänsä perustuvan aineellisessa mielessä luontoon, mutta toisaalta ajattelee
luonnon olevan jotain ulkopuolista. Tätä luontosuhdetyyppeä pidetään
yleisenä suomalaisena suhtautumistapana. 3b-tyypin ihminen ajattelee
puolestaan luonnon kokonaisuutena, johon itsekkin kuuluu tiiviisti. Taulu-
kon keskellä olevissa luontosuhdetyypeissä 2a ja 2b erotetaan ihmisestä ja
ympäristöstä kaksi ulottuvuutta: inhimillinen ja ekologinen ulottuvuus. 2a-
tyypin ihminen tarkastelee itseään suhteessa muuhun, itseensä ulkopuoli-
seen ekologiseen ympäristöön. 2b-tyypin ihminen puolestaan tarkastelee
itseään suhteessa koko ekologiseen ympäristöön, johon hän osittain itsekkin
kuuluu. (Willamo 2004, 39–41.)

Taulukko 1. Ihmisen luontosuhteet. Isompi pallo kuvastaa luontoa ja pienempi pallo puolestaan ihmistä. (Willamo 2004, 39.)

<div>Kuuluuko ihminen luontoon?</div> <div>Miten luontosuhdetta tarkastellaan?</div>	Ihminen ei kuulu luontoon	Ihmisessä on sekä luontoon kuuluva että sen ulkopuolinen ulottuvuus	Ihminen kuuluu luontoon
Kyseessä on ihmisen suhde pelkästään itsensä ulkopuoliseen luontoon	1. Ihmisen suhde ulkopuoliseen luontoon 	2a. Ihmisen suhde itsensä ulkopuoliseen ekologiseen ympäristöön 	3a. Ihmisen suhde muuhun luontoon
Kyseessä on ihmisen suhde myös hänen sisäiseen luontoonsa		2b. Ihmisen suhde ekologiseen ympäristöön 	3b. Ihmisen suhde luonnon kokonaisuuteen

Lasten luontosuhde kehittyy jo hyvin nuoresta iästä lähtien. Vanhemmilla ja päiväkodin tai kerhon henkilökunnalla on suurin vastuu siitä, että lapsi saa tarvitsemiaan positiivisia kokemuksia luonnosta. Lapset tarvitsevat aikuisia, jotka edesauttavat heitä tutkimaan ja kokemaan itse ympäröivää luontoa. Pienet lapset eivät opi ymmärtämään maailmaa pelkästään aikuisen puheista, he oppivat tekemisen kautta. Lapselle konkreettisuus ja leikin kautta oppiminen ovatkin tärkeitä tapoja hahmottaa ympäröivää maailmaa. (Wilson 2012, 45.) Esimerkiksi lajien häviämien ei tunnu lapsesta konkreettiselta, jos hänellä ei ole aitoa luontokokemusta taustalla. Lapsi siis tarvitseekin tiedon lisäksi tunnepitoisia luontokokemuksia. (Kaukonen 2012, 30.)

Varhaislapsuus on ihmisen arvojen ja elämäntapojen kannalta hyvin tärkeää aikaa. Silloin muodostuu ja kehittyy pohja myöhemmälle ympäristösuhteelle sekä -asenteelle. (Nordström 2004, 118.) Kun lapset saavat positiivisia luontokokemuksia ja oppivat asioita ympäröivästä luonnosta, he kehittävät tunnesiteen luontoon ja siellä oleviin paikkoihin. Näin esimerkiksi lähimetsästä voi tulla lapselle hyvin tärkeä ja rakas paikka. Lapsen nuorena kehittynyt luontosuhde voi herättää kiinnostusta luonnosta laajemmassa mittakaavassa myös vanhempana, esimerkiksi harrastuksia tai opintoja valittaessa. (Berg ym. 2011.)

3 LÄHILUONTO OSANA VARHAISKASVATUSTA

Edellä on todettu, että lapselle on luonnossa olemisesta ja liikkumisesta monenlaisia hyötyjä. Lähiluonto tarjoaa lapselle ympäristön, jossa on paljon ihmeteltävää ja koettavaa. Varhaiskasvatustyksiköiden joustava aika-tila mahdollistaakin lähiympäristön käytön, mutta henkilökunnan tahdolla ja taidolla opettaa asioita ulkotiloissa on suuri merkitys. Päiväkodin tai kerhon ulkopuolinen ympäristö tarjoaa pihaleikkeihin vaihtelua ja mahdollisuuden oppia asioita uudessa ja jännittävässä ympäristössä.

3.1 Lähiluonto ja sen tarjonta lapselle

Lapset osaavat katsoa ja kokea maailmaa paljon luovemmin kuin aikuiset. Lapsen mielikuviutus on rajaton eivätkä leikit vaadi paljon välineitä tai materiaalia. Lelujen ei aina tarvitse olla niitä uusimpia kaupasta hankittuja eikä leikkipaikan tarvitse sijaita sisällä suuressa seikkailupuistossa. Lapsi osaa kyllä leikkiä missä vain, jos siihen annetaan tilaisuus ja hieman rohkeutta. Usein ne lapselle mieluisimmat leikkipaikat ja välineet löytyvät tutusta ympäristöstä, esimerkiksi oman asuinpaikan vieressä sijaitsevasta metsästä tai päiväkodin pihalta.

Pääkaupunkiseudun Kierrätyskeskus on koonnut vuonna 2013 kestävä kehityksen kasvatuksen ja koulutuksen sanastoa ja käytäntöjä julkaisuun Yhteinen Käsitys. Lähiympäristö määritellään julkaisussa yksilön kokeemukseksi arkeen liittyvästä fyysisestä ja sosiaalisesta ympäristöstä. Lähiympäristöön kuuluvat muun muassa asuinpaikka, jokapäiväisen toiminnan paikat, reitit eri paikkoihin sekä sosiaaliset suhteet. (Nikodin, Kokkonen & Viberg 2013.) Lähiluonto voidaan ajatella kuuluvan osaksi lähiympäristöä. Lähiluonto on paikka, jossa toimintaa tapahtuu parhaimmillaan päivittäin ja se on osa arkista toimintaa.

Suomen luonnonsuojeluliiton vuonna 2014 julkaisemassa Koulumetsäoppaassa käytetään termiä koulumetsä, jolla tarkoitetaan niin koulun kuin päiväkodin käyttämää metsää. ”Koulumetsä on koulua tai päiväkotia lähellä oleva pysyvä metsäluontokohde, joka sopii lasten ja nuorten opetuksen, kasvatuksen tai virkistystarpeisiin. Ulkona oppiminen aineesta tai aiheesta riippumatta sekä metsäluonnon monimuotoisuuden vaaliminen ovat tärkeitä tavoitteita.” (Sahi 2014a, 10.) Metsän ei tarvitse olla luonnonarvoiltaan se hienoin metsä, kunhan se sijaitsee lähellä, mieluiten alle 300 metrin päässä koulusta tai päiväkodista. Ihanteellista olisi, että metsä alkaisi suoraan takapihalta. Lähin metsä muodostuu tärkeimmäksi, koska sinne pääsee viikoittain. Luonnonarvoiltaan monimuotoisempiin metsiin voi tehdä retken, vaikka kaksi kertaa vuodessa. Parasta olisi, että lähimetsä olisi pysyvä retkikohde. Toimiminen lähimetsässä olisi helppoa ja vaivatonta, koska toimintaa ohjaavat tutut säännöt. Opetusta pystyy suunnittelemaan pitkäjänteisesti, esimerkiksi vuodenaikojen vaihtelua pystyy seuraamaan aina samassa paikassa. Päiväkodin lähimetsiä on monenlaisia ja niitä käytetään monenlaisiin tarkoituksiin. Juuri varhaiskasvatustyksiköissä käytetään paljon lähimetsiä, sillä niissä on mahdollisuus joustavaan päiväohjelmaan. Parhaimmillaan metsissä vierailaan jopa useasti viikossa. (Sahi 2014a, 11–13.) Vaikka koulumetsämääritelmä on oppaassa tehty ni-

menomaan metsistä, soveltuu se määritelmäksi myös varhaiskasvatussyksiköiden käyttämille lähiluontokohteille.

James J. Gibson määritteli termin tarjouma (englanniksi affordance) ensi kertaa vuonna 1979. Gibson määrittelee termin tarjouma niin, että ympäristön tarjoumat ovat niitä, mitä ympäristö eläimelle tarjoaa niin hyvässä kuin pahassakin. Termi merkitsee täydentävyyttä eläimen ja ympäristön välillä. (Gibson 1982, 56.) Marketta Kyttä määrittelee tarjouman väitöskirjassaan Gibsonin näkemyksen kautta. Gibsonin näkemyksessä esineitä ja muita asioita ei havaita vaan pikemminkin ne koetaan mahdollisuuksina toimintaan. Esineet siis tarjoavat itsessään erilaisia toimintoja, niihin voi esimerkiksi tarttua, kiivetä tai niissä voi liukua. Tarjouma ei siis pelkästään ole ympäristön ominaisuus tai elävän eliön ominaisuus. (Kyttä 2003, 64.)

Kyttä esittelee väitöskirjassaan tarjouman erilaisia kategorioita lasten ympäristöissä. Kyttä on soveltanut Heftin tarjouman kategorioita, jotka perustuvat useisiin tutkimuksiin lasten käyttäytymisestä ulkotiloissa. Heft on listannut ja jaotellut kymmenen erilaista kategoriaa, jotka helpottavat ymmärtämään erilaisia tarjoumia. Kyttä on korvannut Heftin yhden kategorian omalla kategoriallaan sosiaalisen tarjouman kategorialla (affordances for sociality). (Kyttä 2003, 62.) Taulukossa 2 (s. 9) on Kytän kategoriat lasten ympäristön tarjoumista. Taulukossa on lueteltu yhdeksän ympäristön ominaisuutta ja jokaisesta ominaisuudesta on esitelty vähintään kaksi tarjoumaa. Esimerkiksi ympäristön ominaisuus vesi tarjoaa kolmea erilaista tarjoumaa lapsille; uimista, kalastusta ja vesileikkejä. Kymmenes Kytän kategoria on ympäristön tarjoamat mahdollisuudet sosiaalisuuteen. Tällä kategorialla Kyttä tarkoittaa materiaalsen ympäristön elementtejä, jotka helpottavat sosiaalista toimintaa. Kategorian tarkoitus on kartoittaa materiaalsen ympäristön elementit, jotka ovat yhteydessä lasten sosiaaliseen toimintaan. Sosiaalisia tarjoumia ovat muun muassa roolipelit sekä koti- ja sotaleikit. (Kyttä 2003, 62–63.)

Taulukko 2. Kymmenen kategoriala lasten ympäristön tarjoumista. (Kytä 2003, 63.)

Affordance categories for children's environments as described by Kytä (2002).			
Environmental qualities that support certain affordances	Affordances	Environmental qualities that support certain affordances	Affordances
Flat, relatively smooth surfaces	<ul style="list-style-type: none"> · affords cycling · affords running · affords skipping · affords skating · affords playing hopscotch · affords skiing · affords playing (football, ice hockey, tennis, or badminton) 	Attached objects	<ul style="list-style-type: none"> · affords jumping over · affords jumping down from
Relatively smooth slopes	<ul style="list-style-type: none"> · affords coasting down · affords skateboarding 	Nonrigid attached object	<ul style="list-style-type: none"> · affords swinging on · affords hanging
Graspable/detached objects	<ul style="list-style-type: none"> · affords throwing · affords digging · affords building of structures · affords playing with animals · affords using plants in play 	Climbable feature	<ul style="list-style-type: none"> · affords climbing · affords looking out from
		Shelter	<ul style="list-style-type: none"> · affords hiding · affords being in peace and quiet
		Moldable material (dirt, sand, snow)	<ul style="list-style-type: none"> · affords molding something · affords building of snow structures
		Water	<ul style="list-style-type: none"> · affords swimming · affords fishing · affords playing with water
		Environmental opportunities for sociality	<ul style="list-style-type: none"> · affords role-playing · affords playing rule games · affords playing house · affords playing war · affords being noisy · affords following/sharing adult's business

3.2 Lahden kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos määrittelee varhaiskasvatuksen pienten lasten eri elämäntilanteissa tapahtuvaksi kasvatukselliseksi vuorovaikutukseksi. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on edistää lasten kasvua, kehitystä ja oppimista. Se kostuu hoidosta, kasvatuksesta ja opetuksesta. Varhaiskasvatuspalvelut puolestaan muodostuvat kunnan ja yksityisen tahojen järjestämästä päivähoidosta ja esiopetuksesta sekä muusta vastaavasta toiminnasta. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2015.)

Lahden kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma on laadittu valtakunnallisen suunnitelman pohjalta. Se on koko kaupungin varhaiskasvatuksen yhteinen suunnitelma. Tähän perustuen jokaisella lahtelaisella päiväkodilla on lisäksi oma päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelma toiminnalleen. Lähiluonto ja sen tutkiminen ja kokeminen ovat osa varhaiskasvatusta ja varhaiskasvatussuunnitelmaa. Varhaiskasvatussuunnitelmassa puhutaan varhaiskasvatusympäristöstä, joka käsittää myös päiväkotia sekä kerhoa ympäröivän lähiluonnon. Luonnontieteellisellä orientaatiolla puolestaan pyritään opettamaan lasta häntä ympäröivästä luonnosta ja sen ilmiöistä. (Lahden kaupunki 2005a, 5, 14, 23.)

3.2.1 Varhaiskasvatusympäristö

Varhaiskasvatusympäristö muodostuu niin fyysisestä, psyykkisestä kuin sosiaalisestakin kokonaisuudesta. Tähän kokonaisuuteen kuuluvat rakennetut tilat, lähiympäristö, psyykkiset sekä sosiaaliset ympäristöt, jotka liittyvät eri tilanteisiin sekä materiaalit ja välineet. Ympäristön tulisi innostaa oppimiseen, olla joustava ja herättää lapsissa mielenkiintoa. Varhaiskasvatusympäristön tulisi olla sopivan haasteellinen sekä liikkumaan ja leikkimään motivoiva. Piha on keskeisin liikuntapaikka, mutta myös ympäröivän luonnon ja alueen liikuntapaikkojen mahdollisuuksia tulisi hyödyntää. (Lahden kaupunki 2005a, 14, 18.)

3.2.2 Luonnontieteellinen orientaatio

Varhaiskasvatuksen keskeiset sisällöt rakentuvat erilaisista orientaatioista. Orientaatioilla pyritään antamaan lapselle valmiuksia ja välineitä, joiden avulla hän pystyy ymmärtämään ja kokemaan ympäröivän maailman ilmiöitä. Orientaatioiden sisältöjä muokataan ja valitaan päiväkodeissa ja kerhoissa ympäristöjen ja tilanteiden mukaan. Aiheet ja sisällöt tulee olla konkreettisia ja niiden tulee liittyä lasten arkeen ja lähiympäristöön. Näin lapset ymmärtävät asioita ja ilmiöitä paremmin ja voivat tehdä omia havaintojaan ja käsityksiään. (Lahden kaupunki 2005a, 21.)

Luonnontieteellisessä orientaatioissa olennaista on kokeellisten menetelmien käyttö ja syy-seuraustyyppiset vaikutussuhteet. Lapsi pääsee itse kokemaan ja kokeilemaan ympäristöä ja sen ilmiöitä aikuisen valvonnassa. Taulukossa 3 (s. 11) on kuvattu Lahden esi- ja alkuopetuksen opetussuunnitelman ympäristö- ja luonnontiedon kokonaisuus. Taulukosta nähdään että lapsi pääsee hyvin nuorella iällä havainnoimaan luontoa seuraamalla esimerkiksi vuodenaikojen vaihtelua tai keräämään luonnonmateriaaleja. Juuri lähiluonto on oivallinen paikka päästä kokemaan ja tutustumaan luontoon ja sen ilmiöihin. Se tarjoaa tutun, turvallisen ja arkisen ympäristön, jossa voi havainnoida muun muassa metsän toimintaa sekä tehdä elämyksellisiä retkiä. (Lahden kaupunki 2005a, 23–24.)

Taulukko 3. Ympäristö- ja luonnontieto on kuvattu esi- ja alkuopetuksen opetus-suunnitelmassa eri aihealueiden kautta. (Lahden kaupunki 2005a, 24.)

aiheikäsä	1	2	3	4	5	6	7	8	9
AINE JA ENERGIA			hiekkä, vesi kivet			puu, muovi, metalli, nahka, keramiikka, villa, puuvilla, pellava			
		<ul style="list-style-type: none"> Metsän toiminta: sade, tuuli Aineiden ominaisuuksien tutkiminen ja nimeäminen: kova, pehmeä, märkä, kuiva ym. 	<ul style="list-style-type: none"> Aineiden kiertokulku luonnossa 			<ul style="list-style-type: none"> Energia elämää ja luontoa ylläpitävänä voimana Päivittäiset valo-, lämpö-, sähkö- ja ääni-ilmiöt Maakamara, ilmakehä, vesikehä (tutkien) 			
ELIÖ JA ELINympäristö		<ul style="list-style-type: none"> Eläökunnan monimuotoisuus: lajeihin tutustuminen, lajien nimeäminen Luonto eri vuodenaikoina 		<ul style="list-style-type: none"> Tuttujen lajien tunnistaminen ja tutkiminen Luonto vuodenajan mukaan: syntyminen, kasvaminen, lisääntyminen, kuoleminen Erlaisia elinympäristöjä 	<ul style="list-style-type: none"> Elämän edellytyksiä: valo, lämpö, ravinto, vesi, ilma Eliöiden määrittely: elollinen - eloton 				
MAAPALLO JA SEN ASUKKAAT			Viikonpäivien nimitys tänään, huomenna, eilen	aamu, ilta, yö päivä					
					<ul style="list-style-type: none"> Viikonpäivät, kuukaudet Kellonajat, tasatunnit, puoli, yli/vailla Oma ikä, vanheneminen Aurinkokuntamme, planeetat 				
		<ul style="list-style-type: none"> Lähiympäristöön tutustuminen: koti, perhe, päiväkot 		<ul style="list-style-type: none"> Maisema, kartta, pääilmansuunnat Suomen kartta Päijät-Häme Naapurimaat Suomi-valtio 					
				<ul style="list-style-type: none"> Lähiympäristö ja kotiseutu, lahtelaisuus mummola, kauppa, neuvola, kirjasto, koulu, tori 					<ul style="list-style-type: none"> Maiseman muodot
IHMENIN JA ympäristö		<ul style="list-style-type: none"> Lapsen elämämaailma ja ihmissuhteet kehon pääosat leikki, ravinto, lepo työ Ihminen ja luonto retket, elämyksellisyys luontomateriaali: keräily, nimeäminen, askartelu 				<ul style="list-style-type: none"> Liikenne Ihminen: rakenne, elintoiminnot, erilaisuus, elämäntaari Terveellinen elämä Kierrätys ja kompostointi luonnonsuojelu 			<ul style="list-style-type: none"> rakennettu ympäristö

© Lahden kaupungin palautuskeskus

3.3 Kasvatusta lähiluonnossa

On tärkeää, että lapset katsovat ja oppivat visuaalisesti upeista luontodokumenteista suojelemaan ja kunnioittamaan kaukaisten maiden uhanalaisia eläimiä ja luontotyyppäjä. Dokumenteista oppii paljon myös maapallon eri kolkista ja kulttuureista. Ympäristösuhteen vahvistamisen kannalta lähiympäristö ja -luonto ovat kuitenkin kaikkien merkityksellisimpiä. Kun lapsi ymmärtää omaa lähiympäristöään ja osaa tulkita sitä, myös globaalinen ajattelutapa kehittyy. (Nordström 2004, 131.) Tässä luvussa pohditaan, millaista varhaiskasvatusta voidaan toteuttaa päiväkodin tai kerhon seinien ulkopuolella, lähiympäristössä.

Luonnossa olemisella ja ympäristössä tapahtuvassa tavoitteellisessa ympäristökasvatustoiminnalla on eroja. Perinteinen luonto-opetuksen muoto on ohjattu luontoretkeily, joka tarjoaa lähikontaktin luontoon. Luontoretkeilyn tavoitteena on muun muassa luonnon huomaaminen, elämyksellinen kokeminen sekä elämän kunnioittaminen. Retkellä lapsi voi käyttää esimerkiksi aistejaan haistelemalla, tunnustelemalla ja kuuntelemalla luontoa tai kerätä luonnonmateriaaleja askarteluhetkiä varten. Luontoretkeilyn

ideana on antaa luonnon toimia opettajana ja antaa lapselle tilaa omien havaintojen tekemiseen. (Nordström 2004, 123–125.)

Luontoretkeä toiminnallisempi sekä ympäristökasvatuksellisesti tavoitteellisempi toimintamuoto on luontokoulu. Luontokoulutoiminta sisältää tunte- ja tietopohjaista opetusta sekä asennekasvatusta ja sen tavoitteena on tukea, täydentää sekä kehittää päivähoiton ja koulujen luonto- ja ympäristöopetusta. Luontokoulussa käytetään toiminnallisia työtapoja, vahvistetaan tunnesidettä luontoon ja edistetään ympäristövastuullisuuden kehittymistä. Opetus tapahtuu ulkona luonnossa, jolloin luonto pääsee päärooliin. (Nordström 2004, 125.)

Case Forest -pedagogiikka liittyy luonnossa, tarkemmin ottaen metsässä oppimiseen sekä metsästä oppimiseen. Pedagogiikan on kehittänyt tutkijaryhmä Itä-Suomen Yliopistossa. Case Forest on luovuutta edistävä oppimisen muoto ja sen metodologia perustuu ongelmalähtöiseen oppimiseen. Uusia asioita opitaan tutkimalla, toimimalla ja oivaltamalla. Menetelmä on luotu kouluikäisille, mutta Suomessa pedagogiikkaa on sovellettu esikouluikäisillekin. Esimerkiksi Hämeenlinnassa on toiminut vuodesta 2005 lähtien metsäeskariryhmiä, joiden toiminta perustuu paljolti Case Forest -pedagogiikkaan. Näiden ryhmien toiminta tapahtuu luonnossa, jossa ryhmällä on lähiympäristöön rakennettu tukikohta, kuten kota. Toimintaa toteutetaan lähiympäristön mahdollisuudet huomioiden. (Skogsstyrelsen n.d.; Hämeenlinnan kaupunki 2014.)

Metsämörri -pedagogiikka on Ruotsissa 1960-luvulla syntynyt toimintamalli, jonka tavoitteena on saada lapset kiintymään luontoon esimerkiksi kokemusten, elämysten ja aistien avulla. Metsä tarjoaa luontevan paikan oppimiselle, liikkumiselle, leikille ja yhdessäololle. Metsämörri on satuhahmo, joka toimii luonnon kunnioittamisen vertauskuvana ja opettaa lapsia luonnossa olemisesta ja sen kunnioittamisesta. Suomen Latu ry järjestää ja koordinoi Metsämörri-toimintaa Suomessa, muun muassa kouluttamalla Metsämörri-ohjaajia. (Nordström 2004, 126.)

Ympäristökasvatuksen muodossa seikkailukasvatuksessa opetusmenetelmän ideana on jännitys, joka tekee kokemuksista voimakkaita ja mieleenpainuvia. Seikkailussa huippuhetki on yksilön sisäinen kokemus ja itsensä voittaminen, vaikka tilanteeseen valmistautuminen tapahtuukin ryhmässä. Kaupunkilaislapselle seikkailu voi olla esimerkiksi pilkki- tai onkiretki läheiselle järvelle tai lähimetsässä pimeällä toteutettu seikkailurata. Onnistuneet retket luonnossa luovat lapselle turvallisen mielikuvan luonnosta. Luonto koetaan ystäväksi, ei viholliseksi. (Nordström 2004, 127–128.)

4 TUTKIMUKSEN TAUSTA JA TOTEUTUS

Kaupungit kasvavat jatkuvasti ja rakentaminen erityisesti keskustan alueilla lisääntyy. Viheralueista on tullut kilpailun kohteita. Ne ovat oivallisia paikkoja rakentaa uusia asuin- ja toimistorakennuksia. Lähimetsien ja luontoalueiden säilyminen ei ole enää itsestään selvää. Metsien ja luontoalueiden kohtalosta päättävillä ei usein ole tietoa siitä, mitä alueita päiväkodit tai kerhot käyttävät kasvatus- ja opetustyössään. Päättäjät eivät myöskään aina tiedä kuinka päiväkodit ja kerhot haluaisivat näitä käyttämiään luontoalueita hoidettavan. Lähimetsäkartoituksella pyritään parantamaan tiedon kulkua ja tiedon löytymistä kaupungin viheralueita suunniteltaessa ja niitä hoidettaessa. Tavoitteena on parantaa tiedon kulkua myös suunnittelijoiden ja varhaiskasvattajien välillä sekä syventää tietämystä lähimetsistä, niiden merkityksestä ja käytöstä kasvatus- ja opetuskäytössä sekä kehittämistarpeista. (Sieppi, sähköpostiviesti 17.3.2015; Kallio 2013, Etelä-Suomen Sanomat 3.5.2015.)

Lahden kaupungin strategian (2013) yksi keskeisimmistä asioista on lapsiystävällisen kaupungin kehitys. Tämä tarkoittaa, että kaupunki panostaa päivähoitoon, neuvoloihin sekä peruskouluihin. Lapsia tullaan huomioimaan muun muassa kaupunkiympäristön suunnittelussa. Kaupungin visio painottaa puolestaan ympäristöasioita. Lahti haluaa profiloitua houkuttelevaksi ja elinvoimaiseksi ympäristökaupungiksi. (Lahden kaupunki 2013b.) Lahti pyrkii tulevaisuudessa olemaan lapsi- ja ympäristöystävällinen kaupunki. Tämä tutkimus tarjoaa aineksia edellä mainitun strategian tavoitteen saavuttamiseen.

Lähimetsäkartoitus sai alkunsa Suomen Luonnonsuojeluliiton Koulumetsät arvoonsa -hankkeesta, jossa tehtiin valtakunnallinen kysely kouluille ja päiväkodeille. Hankkeen tarkoituksena oli tunnistaa koulutuksen ja kasvatuksen kannalta tärkeitä metsiä ja edistää niiden säilymistä, syventää kunnan tietämystä näistä metsistä sekä niiden kehitystarpeista. Lahden kaupungin päiväkodeista kyselyyn vastasi 14 päiväkotia. Päiväkotien aktiivinen osallistuminen Koulumetsät arvoonsa -kyselyyn herätti innostuksen selvittää tarkemmin päiväkotien käyttämiä lähimetsiä ja niiden merkitystä. Vuonna 2013 toteutettiin pilottiprojekti, johon valikoitui mukaan muutama kyselyyn vastannut päiväkotia. Pilottipäiväkotien henkilöstölle järjestettiin työpajoja, joissa päiväkotien käyttämät lähiluontokohteet sekä tarjoumat merkittiin paperikartoille ja samalla pohdittiin, mitä lähiluonto lapselle tarjoaa. Tuloksista koottiin näyttely, joka oli esillä kappakeskus Triossa syksyllä 2013. (Sieppi, sähköpostiviesti 17.3.2015; Sahi 2014b.)

Lähiluontokartoituskyselyn suunnittelussa mukana ovat olleet Lahden seudun ympäristöpalveluiden Ympäristöneuvonnan lisäksi sivistystoimi sekä teknisen ja ympäristötoimialan toimijoista yleiskaavoitus, paikkatietoyksikkö ja metsätoimi. Lahden seudun ympäristöpalveluiden Ympäristöneuvonta alkoi laatia keväällä 2014 lähiluontokartoituskyselyä pilottiprojektin pohjalta. Kysely on toteutettu Mapita Oy:n Maptionnaire-työkalulla. Maptionnaire on pilvipalvelu karttapohjaisille kyselyille, jolla pystyy luomaan ja analysoimaan kyselyjä helposti. Se on pehmoGIS tutkimusmenetelmä, jolla pystytään tarkastelemaan ihmisten kokemustietoa

yhdistettynä paikkatietoon. (Mapita n.d.) Kysely toteutettiin lokakuun 2014 ja helmikuun 2015 välisenä aikana. Kyselyyn vastasi yhteensä 51 varhaiskasvatuksen yksikköä. Vastaaajiin kuului kaupungin päiväkoteja (34 päiväkotia), ostopalvelupäiväkoteja (5 päiväkotia), yksityisiä päiväkoteja (8 päiväkotia) sekä alle kouluikäisten kerhoja (4 kerhoa).

Tämän tutkimuksen tarkoitus oli selvittää 2014–2015 toteutetun kyselyn vastausten perusteella Lahden kaupungin varhaiskasvatussyksiköiden eli päiväkotien ja kerhojen lähiympäristön käyttö ja merkitys ympäristökasvatuksessa sekä poimia vastauksista kehittämisehdotuksia ja huolia koskien lähiluontoalueita. Tarkoituksena oli koota ja analysoida vastauksista keskeisimmät tulokset. Aineiston laajuuden vuoksi tutkimuksessa keskityttiin tarkastelemaan lähiluontoalueita sekä tarjoumia näillä alueilla. Tarkastelun ulkopuolelle jätettiin reitit luontoalueille sekä Metsämörri-alueiden analysointi.

4.1 Päiväkotien ja kerhojen lähiluontokyselyn toteutus

Päiväkotien ja kerhojen johtajille lähetettiin etukäteen sähköposti, jossa kerrottiin yleisesti kyselystä ja sen toteutuksesta. Viestissä ilmoitettiin että lähiaikoina varhaiskasvatussyksiköiden johtajat tulevat saamaan puhelun, jonka aikana sovitaan tapaamisesta ja sen tarkemmista yksityiskohdista. Tarkoitus oli, että Ympäristöneuvonnan henkilökuntaan kuuluva henkilö tulee mukaan tilanteeseen, jossa sähköiseen kyselyyn vastataan. Tämä sen vuoksi, että vastaaminen olisi teknisesti vaivatonta ja nopeaa vastaajalle. Sähköpostiin laitettiin myös linkki kyselyyn, jotta johtaja pystyisi halutessaan tutustumaan kyselyyn etukäteen. Soiton aikana sovittiin tapaamisen tarkka ajankohta ja annettiin vielä lisätietoja siitä, millaista taustatietoa kyselyn täyttäminen vaati.

Kysely täytettiin paikan päällä varhaiskasvatussyksiköissä yhdessä henkilökunnan sekä Ympäristöneuvonnan työntekijän kanssa. Kyselyn täyttäminen aloitettiin lokakuun lopussa 2014 ja suurin osa kyselyistä toteutettiin 2014 lokakuun ja joulukuun välisenä aikana. Muutama kysely tehtiin vielä tammi-helmikuussa 2015. Kyselyä käytiin tekemässä päiväkodeissa ja kerhoissa yhteensä neljän eri Ympäristöneuvonnan sekä yhden kaavotusyksikön työntekijän voimin. Noin 70 prosenttia kyselyiden täyttämisestä oli kuitenkin yhden ja saman Ympäristöneuvonnan henkilön vastuulla. Yhden kyselyn täyttämiseen meni aikaa noin puolesta tunnista tuntiin.

Lähiluontokysely koostuu kolmesta osasta:

- Luontoalueet kartalla
- Reitit luontoalueille
- Tärkeät kohteet luonnossa

Ensimmäisenä kyselyssä (liite 1) rajattiin kaikki päiväkodin tai kerhon käyttämät luontoalueet sekä mahdolliset Metsämörri-alueet yksitellen. Kuvassa 1 (s. 15) on kuvankaappaus luontoalueen piirtämisvaiheesta. Alueen rajaamisen jälkeen kyselyssä on yksi monivalintakysymys sekä avokysymyksiä kyseisestä luontoalueesta tai Metsämörri-alueesta. Kysymyksillä pyrittiin saamaan kuvaa siitä, kuinka usein aluetta käytetään, mihin

tarkoitukseen sitä käytetään, onko alueeseen liittyen jotakin huolia tai onko alueen suunnittelussa jotakin toiveita. Kyselyn toisessa osassa merkittiin reitit, mitä pitkin päiväkotit tai kerhot kulkevat luontoalueille. Kun reitti oli piirretty, päiväkodin tai kerhon henkilökunnan on mahdollisuus kertoa reitillä olevista mahdollisista vaaranpaikoista avovastauksessa. Viimeisessä eli kolmannessa osassa oli mahdollisuus merkitä tarjoumia eli merkityksellisiä yksittäisiä luontokohteita kartalle. Tarjouman pystyi valitsemaan valmiista listasta tai tarjouman saattoi myös nimetä itse. Tarjoumasta oli mahdollista kertoa lisää avovastauksessa. Maptionnaireissa on kolme erilaista karttapohjaa. Vastaaja pystyi valitsemaan joko opaskartan, ilmakuvan vuodelta 2011 tai kantakartan sen mukaan, millä karttapohjalla vastaaminen tuntui helpoimmalta.

Kuva 1. Luontoalueen piirtämisvaihe. (Kuvankaappaus Maptionnairesta.)

4.2 Tutkimuskysymykset

Tutkimuskysymyksillä pyritään luomaan kokonaiskuvaa Lahden varhaiskasvatussyksiköiden käyttämistä lähiympäristöistä. Tarkoituksena on kartoittaa käytetyimmät luontoalueet ja niiden sijainti. Vastausten perusteella tarkastellaan alueiden kokonaismäärää ja analysoidaan niiden käyttötarkoitusta sekä alueisiin liittyviä huolia ja toiveita. Tarjoumien osalta tarkastellaan niiden määrää sekä laatua. Tarkoituksena on myös esittää ehdotuksia jatkotutkimuksille aiheesta.

Tutkimuskysymykset laadittiin yhdessä opinnäytetyön toimeksiantajan kanssa. Tutkimus pyrkii vastaamaan seuraavaan kysymyksiin: kuinka aktiivisesti Lahden varhaiskasvatussyksiköt hyödyntävät lähiympäristöään kasvatus- ja opetustyössään? Millaisia varhaiskasvatussyksiköiden käyttämät luontoalueet ja tarjoumat ovat? Kuinka paljon näitä alueita ja tarjoumia on? Missä sijaitsevat Lahden varhaiskasvatussyksiköiden käyttämät luontoalueet? Miten ja mihin tarkoitukseen varhaiskasvatussyksiköt käyttävät luontoalueitaan?

4.3 Tutkimusmenetelmät

Tutkimusmenetelmät voidaan jakaa kahteen tutkimuksen peruspiirteeseen; kvantitatiiviseen eli määrälliseen ja kvalitatiiviseen eli laadulliseen. Kvantitatiivinen ja kvalitatiivinen tutkimus ovat lähestymistapoja, jotka voidaan ajatella tutkimuksen toisiaan täydentäviksi lähestymistavoiksi. Tutkimuksessa voidaan siis hyödyntää näitä molempia tutkimustyyppiejiä. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 135–136.) Tässä tutkimuksessa onkin hyödynnetty näitä molempia lähestymistapoja. Sekä kvantitatiivista että kvalitatiivista tutkimusaineistoa kerätään samoilla menetelmillä. Aineistonkeruun perusmenetelmät voidaan jakaa neljään: kyselyyn, haastatteluun, havainnointiin sekä dokumentointiin. (Hirsjärvi ym. 2009, 191–192.) Tässä tutkimuksessa on käytetty yhdistellen sekä kyselyä että haastattelua aineiston keräämisessä.

Kyselyssä eli survey-tutkimuksessa aineistoa kerätään standardoidusti eli kysymykset esitetään vastaajille samalla tavalla. Aineistonkeruumenetelmänä käytetään kyselyä, haastattelua tai havainnoinnin muotoja. Surveyyn avulla kerätty aineisto käsitellään usein kvantitatiivisesti. (Hirsjärvi ym. 2009, 193–194.) Kyselytutkimus voidaan toteuttaa joko posti- ja verkkokyselynä tai kontrolloituna kyselynä. Kontrolloitu kysely jakautuu vielä kahteen: informoitu ja henkilökohtaisesti tarkastettu kysely. Informoidussa kyselyssä tutkija menee paikkoihin, missä tutkimuksen kohdejoukot ovat henkilökohtaisesti paikalla. Samalla tutkija voi kertoa tutkimuksen tarkoituksesta, itse kyselystä sekä vastata kysymyksiin. Vastaajat vastaavat tämän jälkeen kyselyyn omalla ajallaan ja palauttavat kyselyn sovitun paikkaan. (Hirsjärvi ym. 2009, 196–197.) Tässä tutkimuksessa on piirteitä nimenomaan kontrolloidusta kyselystä. Varhaiskasvatussyksiköihin mentiin henkilökohtaisesti neuvomaan kyselyn teknisessä täyttämisesä. Toisaalta kysely täytettiin heti paikan päällä ja niin että Ympäristöneuvonnan tai kaavoitusyksikön henkilökunnasta joku oli koko kyselyn täyttämisen ajan paikalla.

Haastattelussa ollaan suorassa kielellisessä vuorovaikutuksessa haastateltavan kanssa. Haastattelun etuina pidetään sen joustavuutta aineistoa kerättäessä, mahdollisuutta myötäillä vastaajaa sekä vastaajiksi suunniteltujen ihmisten saaminen mukaan tutkimukseen. Haastattelu vie toisaalta paljon aikaa ja sen luotettavuutta saattaa heikentää vastaajan taipumus ymmärtää kysymykset. Virhelähde voi aiheutua myös haastattelijasta. Haastattelu on kvalitatiivisen tutkimuksen päämenetelmä. (Hirsjärvi ym. 2009, 204–206.) Tutkimushaastattelut voidaan jakaa kolmeen ryhmään: strukturoituun haastatteluun, teemahaastatteluun sekä avoimeen haastatteluun. Tässä tutkimuksessa on eniten piirteitä strukturoidusta eli lomakehaastattelusta. Lomakehaastattelussa kysymykset ja niiden järjestys on ennalta määrätty. (ks. Hirsjärvi ym. 2009, 208.)

4.4 Tutkimusaineiston analysointi

Määrällistä aineistoa analysoitiin ensin yksinkertaisella laskennalla Maptionnaire Editor -työkalun avulla. Tämän jälkeen laskutulokset siirrettiin Excel-taulukkolaskentaohjelmaan. Maptionnairen Editor -työkalu osiosta

pystyy lataamaan erilaisia aineistoja, joiden avulla voi tarkastella tuloksia. Excelin avulla laadittiin erilaisia kuvioita Maptionnairesta saaduista tuloksista, joilla havainnollistetaan analyysia.

Laadullista aineistoa analysoitiin tutkimalla avovastauksia. Niistä katsottiin, millaisia vastauksia oli eniten ja pystyikö niistä huomaamaan yhtäläisyyksiä varhaiskasvatussyksiköiden välillä. Aineistosta poimittiin myös yksittäisiä vastauksia havainnollistamaan tuloksia.

Tutkimusaineiston analysoinnin ja havainnollistamisen apuna käytettiin kuvankaappauksia Maptionnairesta. Karttakuvien tekemisessä käytettiin Windowsin leikkaustyökalua, jonka avulla pystyttiin tekemään kuvankaappauksia esimerkiksi näytöllä näkyvästä karttakuvasta. Karttakuvat kaapattiin Maptionnairen Editor näkymästä ja niihin lisättiin muun muassa karttaselitteet Microsoftin Office -työkalujen avulla.

4.5 Tutkimuksen luotettavuus

Tutkimuksen arviointiin liittyy kaksi käsitettä: reliabelius ja validius. Reliabelius tarkoittaa mittaustulosten toistettavuutta eli tutkimuksen kykyä antaa tuloksia, jotka eivät ole sattumanvaraisia. Validius puolestaan tarkoittaa tutkimusmenetelmän tai mittarin kykyä mitata sitä, mitä sen on tarkoituskin mitata. Validius mittaa siis käytetyn tutkimusmenetelmän tai mittarin pätevyyttä juuri kyseiseen tarkoitukseen. (Hirsjärvi ym. 2009, 231.)

Kyselyyn tavoiteltiin henkilökohtaisesti niin sähköpostilla kuin soittamallaakin päiväkotien ja kerhojen johtajia ja muuta henkilökuntaa. Tarkoituksena oli tavoittaa kaikki Lahdessa tällä hetkellä toimivat varhaiskasvatussyksiköt. Vastausprosentti kyselyyn oli tämän vuoksi hyvä, joten tulokset ovat luotettavia ja antavat todenmukaisen kuvan tilanteesta.

Koska kyselyä on käynyt tekemässä varhaiskasvatussyksiköissä yhteensä viisi eri henkilöä, he ovat voineet ohjeistaa päiväkodin tai kerhon henkilökuntaa kyselyn täyttämässä eri tavoilla. Vaikka kysely oli kaikille sama, jokaisella on persoonallinen tapansa esittää asiansa ja neuvoa vastaajaa. Esimerkiksi ensimmäisiä kyselyjä tehtäessä luontoalue käsitettiin eri tavalla. Lasketaanko luontoalueeksi kenttä tai leikkipuisto, jossa puustoa on alueiden reunoilla? Tuloksissa voi olla siis virhelähteitä haastattelijan ohjeistuksesta johtuen. Toisaalta ohjeistus yhtenäistettiin kaikille kyselyä tekeville samanlaiseksi heti alkuvaiheessa huomattujen ongelmien vuoksi.

Vastauksissa voi olla eroja varhaiskasvatussyksiköiden välillä riippuen siitä, millainen taustatieto vastaajalla oli päiväkodin tai kerhon käyttämistä lähiluontokohteista, tarjoumista tai reiteistä luontoalueille. Kyselyä täytettäessä paikalla on voinut olla yhdestä henkilöstä jopa noin kymmeneen henkilöön. Kymmenellä henkilöllä on luultavasti yhdessä enemmän tietoa kuin yhdellä. Toisaalta yksi vastaaja on voinut kysellä muulta henkilökunnalta tarvittavia taustatietoja ennen kyselyyn vastaamista ja näin saanut tarvittavat tiedot kyselyä varten. Osassa vastauksissa ei siis välttämättä il-

mene täydellistä todellisuutta tilanteesta ja pahimmassa tapauksessa vajaan vastaukset vääristävät tuloksia.

Kyselyn alussa jokaisen varhaiskasvatussyksikön tuli valita oma päiväkotitai kerho valmiiksi annetusta listasta. Kun valinta oli tehty, kaikki vastaukset tallentuvat sen valinnan mukaan. Teoriassa on mahdollista, että joku vastaus on tallentunut väärän päiväkodin tai kerhon vastaukseksi. Toisaalta jokaisella vastauksella mukana on ollut Ympäristöneuvonnan tai kaavoitusyksikön henkilökuntaa neuvomassa vastaajaa päiväkodin tai kerhon nimen valinnassa. Kyselyn täyttövaiheessa tarkoituksena oli merkata pisteitä, rajata alueita ja piirtää viivoja vastaajan parhaan tiedon mukaan. Kartalle ei pystynyt merkkamaan täysin oikeilla koordinaateilla esimerkiksi varhaiskasvatussyksikölle tärkeää kiveä tai puuta. Alueiden, pisteiden ja viivojen sijainnit kartalla eivät ole siis täysin samoissa paikoissa luonnossa. Tuloksista saadaan kuitenkin hyvä kokonaiskuva näistä alueista, pisteistä ja viivoista, siitä missä ne sijaitsevat ja kuinka paljon niitä on.

5 TUTKIMUKSEN TULOKSET

Tutkimuksen ensisijaisena tarkoituksena oli analysoida lähiluontokartoituksen keskeisimpiä tuloksia luontoalueiden ja tarjoutumien osalta. Tarkastelun ulkopuolelle jäivät reitit luontoalueille sekä Metsämörri-alueiden analysointi. Tutkimustuloksia analysoitiin niin määrällisin kuin laadullisinkin keinoin.

Kyselyyn vastasi yhteensä 51 Lahden kaupungin varhaiskasvatusyksikköä 59 yksiköstä ja vastausprosentti kyselyyn oli 86,4 %. Tuloksista huomioimatta on jätetty vuoden 2014 lopussa lopettanut päiväkotit ja mukaan on puolestaan otettu vuoden 2015 alussa aloittanut uusi päiväkotit. Kaksi keskustan alueen päiväkotia yhdistyi vuoden 2015 alussa, joten niitä käsitellään tuloksissa yhtenä päiväkotina. Tavoitteena oli saada kaikkien kyselyn toteuttamisen aikana toimineiden varhaiskasvatusyksiköiden lähiluontotiedot tilastoitua, mutta kaikkia yksiköitä ei tavoitettu määräaikaan mennessä.

5.1 Lähiluontoalueet

Tutkimustulokset osoittavat, että lähiluontoalueet ovat merkityksellisiä. Tunnistamalla ja tiedostamalla näiden alueiden merkitys varhaiskasvatuksen opetus- ja kasvatustyössä voidaan luontoalueiden olemassaolo turvata nykyistä paremmin. Määrällisellä analyysillä on selvitetty Lahden eniten käytetyt luontoalueet, sekä se, kuinka monta luontoaluetta päiväkodeilla ja kerhoilla on keskimäärin käytössään ja kuinka usein näillä alueilla vierailaan. On tärkeää saada tietoa näistä alueista ja niiden merkityksestä, jotta eri näkökulmat voitaisiin ottaa nykyistä paremmin huomioon niin maan käytön kuin metsäsuunnittelussakin. Laadullisella analyysillä syvennetään määrällisestä aineistosta saatavia tuloksia analysoimalla varhaiskasvatusyksiköiden suurimpia huolenaiheita sekä toiveita luontoalueiden hoidon suhteen.

5.1.1 Määrällinen analyysi

Varhaiskasvatusyksiköt ovat merkinneet lähiluontoalueita yhteensä 205 kappaletta. Kuvassa 2 (s. 20) on kokonaiskuva siitä missä nämä luontoalueet sijaitsevat Lahden kartalla. Luontoalueet sijaitsevat pääasiassa varhaiskasvatusyksiköiden läheisyydessä, kävelymatkan päässä päiväkodista tai kerhosta. Tämä voidaan nähdä tarkastelemalla kuvaa 2, siellä missä päiväkoteja ja kerhoja ei ole, siellä ei myöskään ole merkattuja luontoalueita. Kooltaan nämä alueet vaihtelevat paljon. Luontoalueeksi kelpaa hyvin aivan pieni metsätilkku tai nurmialue. Toisaalta suuria luontoalueita on rajattu, esimerkiksi pohjoisessa Lahdessa Pesäkallion alueella.

Kuvaan 2 on numeroitu luontoalueet, jotka ovat vähintään kolmen varhaiskasvatusyksikön käytössä. Näitä alueita on yhteensä kolmetoista. Alueet ovat lähinnä isoja metsäalueita. Kartasta nähdään, että päiväkodit ja kerhot ovat merkanneet luontoalueitaan hyvin paljon samoille alueille keskenään. Kuvassa ne näkyvät päällekkäisinä rajauksina. Varhaiskasva-

tusyksiköt siis käyttävät paljon samoja luontoalueita kasvatus- ja opetus-työssään. Keskustan alueella on määrällisesti eniten varhaiskasvatussyksiköitä, joten sinne on merkattu myös eniten luontoalueita. Kuvasta voidaan huomata, että keskustan alueella on kuusi ahkerasti käytössä olevaa luontoaluetta, jotka sijaitsevat Metelin- ja Mustakallionmäkien ympäristössä, entisen Kiveriön koulun läheisyydessä, Radiomäen alueella, Tiirismaan koulun metsäalueella, Lanupuiston ja Pikku-Vesijärven ympäristössä sekä Joutjärven rannalla. Läntisen Lahden puolella Tapanilan ulkoilumajan ympäristö sekä Kärpäsän alueella sijaitseva metsä ovat suosittuja luontoalueita. Lahden pohjoispuolella Merrasjärven ympäristö, Golfkentän metsä sekä Ritamäen alue ovat ahkerassa käytössä. Itäisessä Lahdessa eniten luontoaluerajauksia on saanut Herrasmannin retkeilyalue. Eteläisen Lahden alueella puolestaan Kerinkallion luontoalue on eniten käytetty.

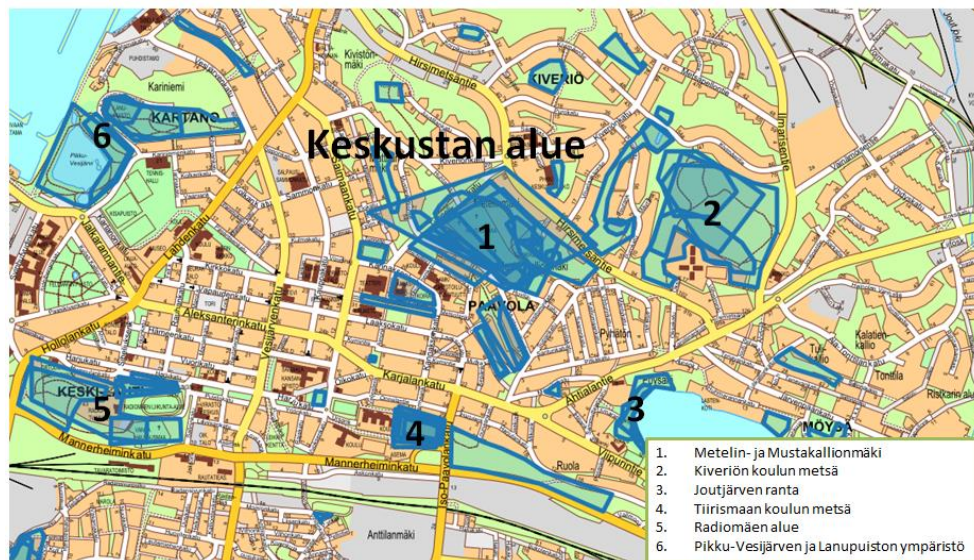

Kuva 2. Sinisellä merkatut alueet ovat varhaiskasvatussyksiköiden merkkauksia luontoalueita. (Kuvankaappaus Maptionnairesta.)

Eniten käyttäjiä on Metelinmäen ja Mustakallion alueella, näitä alueita käyttää yhteensä kahdeksan varhaiskasvatuksen yksikköä. Toiseksi eniten käyttäjiä on Kerinkallion luontoalueella, jolla vierailee yhteensä kuuden eri päiväkodin tai kerhon ryhmiä. Viisi eri varhaiskasvatussyksikköä käyttää Tiirismaan koulun metsää, Merrasjärven ympäristöä sekä entisen Kiveriön koulun metsäaluetta. Radiomäen metsää sekä Kärpäsän metsää käyttää kumpaakin neljä eri yksikköä. Tapanilan ulkoilumajan luontoaluetta, Golfkentän metsää, Herrasmannin retkeilyaluetta, Ritamäen aluetta, Pik-

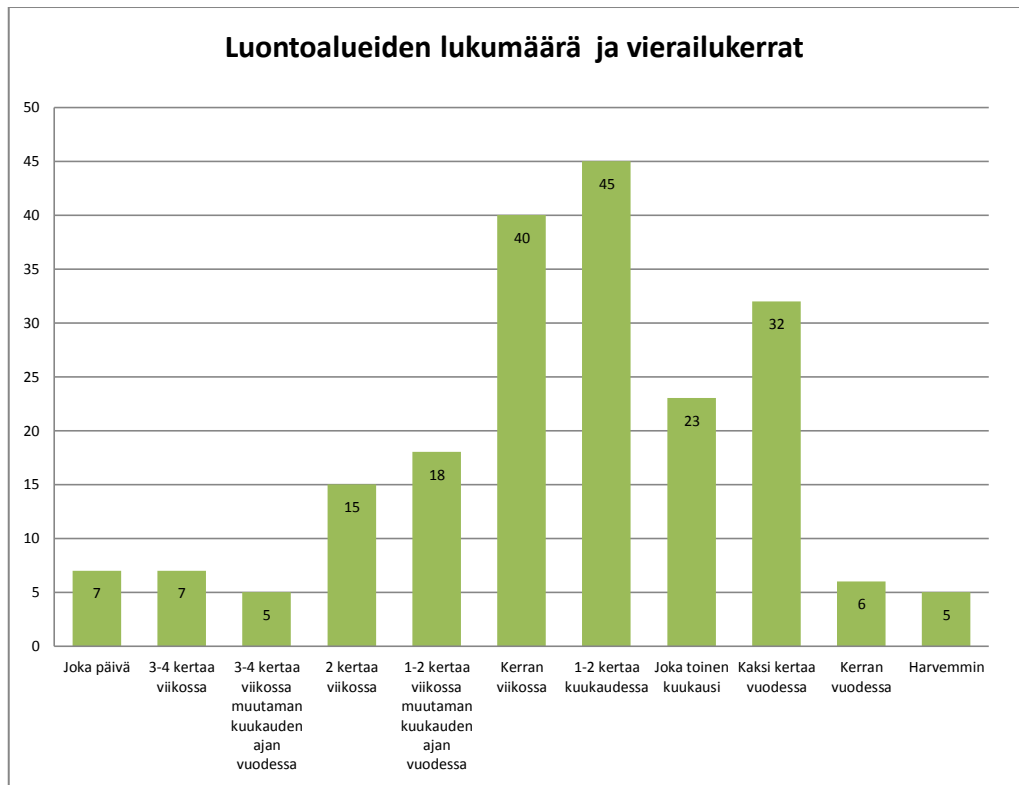
ku-Vesijärven ja Lanupuiston aluetta sekä Joutjärven rantaa käyttää jo-
kaista kolme eri päiväkotia tai kerhoa.

Kuvasta 3 nähdään keskustan alueen kuusi paljon merkintöjä saanutta alu-
etta. Kuvasta voidaan huomata, että varhaiskasvatusyksiköt käyttävät pää-
asiassa samoja luontoalueita keskustan alueella. Luontoalueista neljä ovat
metsäalueita ja kaksi puolestaan ranta-alueita. Kuvasta nähdään, että alu-
eet ovat sekä päällekkäin että limittäin. Esimerkiksi Metelin- ja Mustakal-
lionmäki sekä Tiirismaan koulun metsä ovat saaneet paljon aluerajauksia
ja ne kaikki ovat melkein päällekkäin, joten yksittäisiä merkkauksia ei
pysty kunnolla erottamaan kuvasta.

Kuva 3. Keskustan alueen lähiluontokohteet. (Kuvankaappaus Maptionnairesta.)

Kuvio 1 (s. 22) kuvaa luontoalueiden lukumäärää sekä näiden alueiden
käyttömäärää. Yhteensä 203 luontoalueeseen oli monivalintakohdasta va-
littu vaihtoehto, siitä kuinka usein alueella vieraillaan. Kuviosta voidaan
huomata, että vain seitsemällä luontoalueella käydään joka päivä. Vähin-
tään kerran viikossa käydään kuitenkin yhteensä 69 luontoalueella. Yli
puolella luontoalueista, 134 luontoalueella, vieraillaan harvemmin kuin
kerran viikossa. Eniten merkkauksia on saanut vaihtoehto 1–2 kertaa
kuukaudessa. Monivalintakysymyksessä oli mahdollisuus myös valita
vaihtoehdot 3–4 tai 1–2 kertaa viikossa muutaman kuukauden ajan. Vaih-
toehdot haluttiin laittaa, jotta saadaan selville varhaiskasvatusyksiköiden
kausittain käyttämät luontoalueet esimerkiksi talvella hiihtämiseen käyte-
tyt alueet. On tärkeää saada tietoa siitä kohdistuuko tietyille alueille
enemmän vierailuja tiettyinä vuodenaikoina. Näihin vaihtoehtoihin tulikin
yhteensä 23 merkkautta.

Kuvio 1. Varhaiskasvatussyksiköiden luontoalueiden lukumäärät vierailukerroittain.

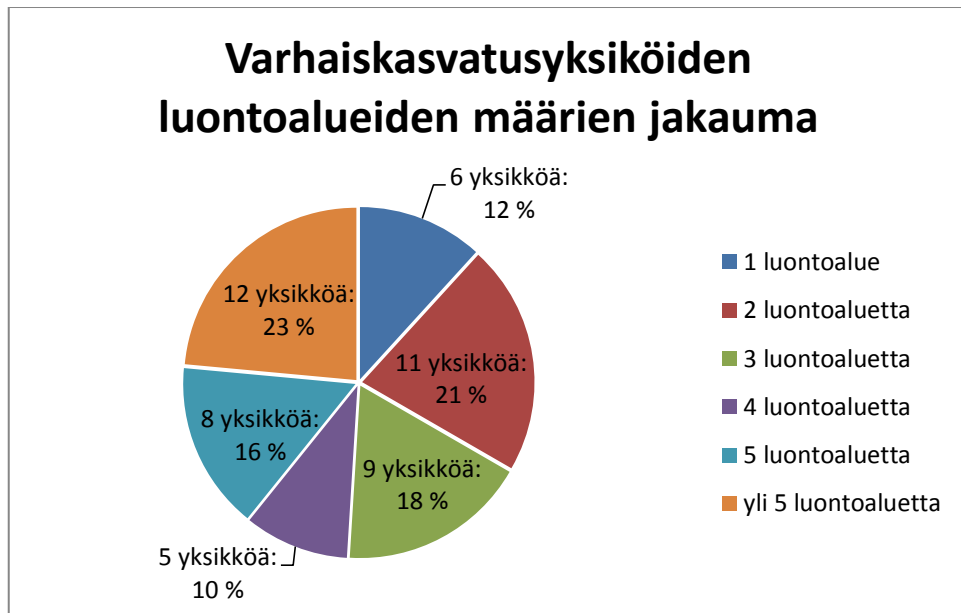
Kuvasta 4 (s. 23) voidaan hahmottaa luontoalueet, joilla vieraillaan vähintään kerran viikossa. Kuvasta havaitaan, että näitä luontoalueita on ympäri Lahtea melko tasaisesti ja ne ovat kooltaan hyvin erikokoisia. Oletettavasti luontoalueet sijaitsevat hyvin lähellä päiväkoteja ja kerhoja, koska niissä vieraillaan viikoittain.

Vertaamalla kuvaa 2 (s. 20) kuvaan 4 voidaan huomata eroavaisuuksia. Kuvassa 2 on kuvattuna kolmetoista vähintään kolmen varhaiskasvatussyksikön käyttämää luontoaluetta. Näillä kolmellatoista alueella on paljon luontoalueita, joissa käydään viikoittain. Toisaalta kuvasta 4 nähdään, että esimerkiksi keskustan alueella Kiveriön koulun metsässä eikä Pikku-Vesijärven tai Lanupuiston ympäristössä käydä päivittäin, vaikka nämä ovat paljon merkkauksia saaneita alueita kuvassa 2. Itäisessä Lahdessa puolestaan Herrasmannin retkeilyalueella ei käydä viikoittain. Vaikka tietyt luontoalueet olisivat saaneet monilta eri varhaiskasvatussyksiköiltä merkkauksia, se ei tarkoita sitä, että alueilla vierailtaisiin usein. Alueet voivat olla esimerkiksi retkeilykäytössä tai sijaita kaukana yksiköstä, jolloin alueella vieraillaan vain muutamia kertoja vuodessa, mutta ne ovat päiväkodille tai kerholle silti tärkeitä.

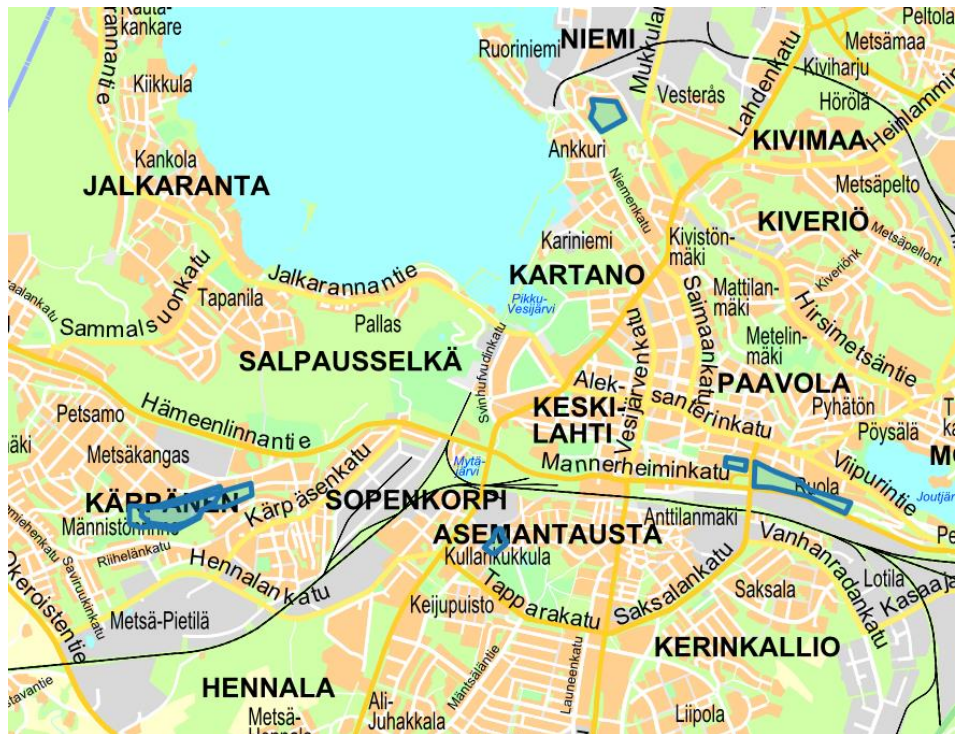
Kuva 4. Luontoalueet, joissa vierailaan vähintään kerran viikossa. (Kuvankaappaus Maptionnairesta)

Kuviosta 2 (s. 24) nähdään, että kuusi varhaiskasvatusyksikköä eli 12 prosenttia kaikista päiväkodeista ja kerhoista merkkasi vain yhden luontoalueen. 60 prosentilla päiväkodeista ja kerhoista on enintään neljä luontoaluetta, joita ne käyttävät toiminnassaan. Tulosten mukaan Lahdessa on 33 prosenttia eli yhteensä 17 päiväkotia ja kerhoa, joilla on vain yksi tai kaksi luontoaluetta käytössään. Varhaiskasvatusyksiköitä, joilla on jopa yli viisi luontoaluetta käytössään, on yhteensä 12 eli 23 prosenttia kaikista päiväkodeista ja kerhoista. Määrä on ilahduttava ja kertoo siitä, että monet yksiköt hyödyntävät luontoalueita laajasti. Yksiköt, jotka käyttävät toiminnassaan useampaa kuin yhtä luontoaluetta pystyvät siirtymään käyttämään, jotain toista luontoaluetta jos yksi luontoalueista muuttuisi käyttökelvottomaksi. Päiväkodit ja kerhot, joilla on vain yksi luontoalue käytössään, eivät saa samaa mahdollisuutta.

Kuvio 2. Varhaiskasvatusyksiköiden käyttämien luontoalueiden määrien jakauma.

Kuvasta 5 (s. 25) nähdään, missä sijaitsevat ne luontoalueet, jotka ovat päiväkodin tai kerhon tällä hetkellä ainoita käyttämiä luontokohteita. Näitä luontoalueita on yhteensä kuusi ja ne sijaitsevat Lahden keskustan ja läntisen Lahden alueen kohdilla. Kooltaan alueet ovat hyvin pieniä. Mielenkiintoista on, että Kärpäsensä metsän alueella on päällekkäin kaksi luontoaluetta. Tämä tarkoittaa sitä, että Kärpäsensä metsää käyttää kaksi eri päiväkotia tai kerhoa ja nämä luontoalueet ovat näiden varhaiskasvatusyksiköiden ainoita. Näihin kuuteen luontoalueeseen tulisi kiinnittää erityistä huomiota, jotta niitä ei kaavoitettaisi tai harvennettaisi liian rajusti.

Kuva 5. Kuuden varhaiskasvatussyksikön luontoalueiden sijainti kartalla. Nämä luontoalueet ovat varhaiskasvatussyksiköiden ainoita. (Kuvankaappaus Maptionnairesta.)

5.1.2 Laadullinen analyysi

Vastaajat saivat kertoa tarkemmin luontoalueista avovastauksissa, joissa oli mahdollisuus kuvata aluetta sanallisesti sekä kertoa sen käyttötarkoituksesta. Monilla päiväkodeilla ja kerhoilla on jokin vakiintunut nimi alueille, joilla he käyvät vierailemassa. Avokysymyksissä kysyttiin toiveista alueen suunnittelua ja hoitoa ajatellen sekä alueeseen liittyviä huolia. Lopussa oli vielä mahdollisuus kommentoida avovastauksen ”Muuta huomioitavaa” -kohtaan.

Varhaiskasvatussyksiköt ovat nimenneet luontoalueita monin eritavoin. Nimiä luontoalueille on annettu sijainnin perusteella esimerkiksi ”Koulun metsä”, ”Lähimetsä” ja ”Möysän ranta”. Nimiä on annettu luontoalueen koon mukaan esimerkiksi ”Pikkumetsä” ja ”Isometsä” tai siellä kasvavien lajien mukaan kuten ”Lehtometsä” ja ”Mustikkametsä”. Luontoalueella sijaitseva erityispiirre on innoittanut monen alueen nimeämiseen esimerkiksi ”Sorsalampi”, ”Kalliometsä” ja ”Puron metsä”. Satuhenkisiäkin luontoalueiden nimiä on myös annettu kuten ”Rosvometsä”, ”Taikametsä” sekä ”Peikkometsä”. Metsämörri-toiminnan mukaan on nimetty esimerkiksi ”Metsämörriemetsä” ja ”Mörriemetsä”. Tuloksista käy ilmi että monet lähiluontoalueet ovat nimenomaan metsiä.

Vastauksista ilmenee, että päiväkodit ja kerhot käyttävät luontoalueita moniin eri tarkoituksiin. Monet alueista toimivat retkikohteina, jonne lähdetään matkaan eväiden kanssa. Paljon alueita käytetään urheilutarkoituksiin esimerkiksi hiihtämiseen, kävelyyn ja erilaisiin liikuntahetkiin. Met-

sissä rakennetaan majoja, kerätään luonnon materiaaleja ja kiipeillään puihin. Luontoalueet ovat oppimisympäristöjä, joissa opiskellaan muun muassa matematiikkaa, äidinkieltä ja kuvaamataidetta. Alueita käytetään luonnon havainnointiin ja tutkimiseen esimerkiksi vuodenaikojen vaihtelujen ja lintujen seurannan kautta. Monella päiväkodilla ja kerholla on myös järvi- tai lampialue, jonka luona käydään seuraamassa erikseen vesiluontoa.

Poimintoja vastauksista kohtaan luontoalueen kuvauksesta ja käyttötarkoituksesta (Liite 1):

”Radanvarren metsä, seurataan luontoa ja vuodenaikojen vaihtelua, tutkitaan ja halaillaan puita, kuunnellaan, kerätään materiaaleja, tehdään taidetta, leikitään, tehdään metsämörri-retkiä ym.” (Päiväkoti A)

”Keijupuiston metsä, havainnoidaan luontoa, rakennetaan majoja, leikitään, jumpataan, kiipeillään kivillä, syödään eväitä, pidetään satuhetkiä ym. vapaa leikki tärkeää, alueella upeita vanhoja suuria kuusia, jotka tekevät alueesta peikko-metsämäisen.” (Päiväkoti B)

”Liipolan laavu ja sen ympäristö, retkipaikka, syödään eväitä, joskus jopa nukuttu päikkärit, seikkaillaan, vuollaan makkaratikkuja ym.” (Päiväkoti C)

Vastauksista käy ilmi, että eniten luontoalueiden toivotaan pysyvän rakentamattomina ja luonnonmukaisina sekä siisteinä ja hoidettuina. Vastauksista havaitaan, että muutamat varhaiskasvatussyksiköt toivovat harvennushakkuiden harventamista sekä hakkuiden jälkeen alueen siistimistä. Muutamassa vastauksessa todettiin, ettei metsästä toivota ryteikköä ja että yksittäisiä kaatuneita puita raivattaisiin pois. Toisaalta osa kaatuneista puista haluttaisiin säästää kiipeilypuina lapsille. Vastauksissa on myös erilaisia toiveita esimerkiksi hiihtolatujen, laavujen ja leikkilaitteiden hoidon suhteen. Myös muutamia kehitysehdotuksia esimerkiksi vesipisteen, roskastian tai varoituskyltin lisäyksistä tietyille alueille esitettiin.

Poimintoja vastauksista kysymykseen luontoalueen hoidosta ja suunnittelusta (Liite 1):

”Toivotaan että alueelle ei kaavoiteta enempää rakentamista, metsä päiväkodille tärkeä, tällaisena riittävän iso ollakseen lapselle kunnon metsä.” (Päiväkoti B)

”Siisteys eli roskien ja huumeneulojen siivoaminen. Kepit ja muut luontoon kuuluvat asiat saavat sinne jäädä.” (Päiväkoti D)

”Toivotaan että ei kaadeta puita vaan säilyy, päiväkodin lähin metsä ja siksi tärkeä.” (Päiväkoti E)

Huolina luontoalueita kohtaan mainittiin useassa vastauksessa sotkuisuudesta aiheutuvat vaarat kuten huumeneulat, koiran jätökset ja lasinsirut.

Alueilla tapahtunut ilkivalta sekä humalaisten henkilöiden siellä kuljeskeleminen aiheuttavat myös murhetta. Eräässä vastauksessa kerrottiin, että päiväkodin henkilökunta käy tarkastamassa luontoalueen turvallisuuden, ennen kuin lapset viedään sinne. Tämä hankaloittaa alueelle menoa ja pahimmassa tapauksessa estää luontoon lähtemisen. Paljon huolta herätti myös luontoalueen kaavoitustilanne ja alueen mahdollinen häviäminen sen myötä. Monissa vastauksissa kuvastui varhaiskasvatushenkilökunnan epätietoisuus käyttämiensä luontoalueiden jatkosuunnitelmista. Myös huolissa mainittiin liiallisista hakkuista aiheutuvat haitat.

Poimintoja vastauksista kysymykseen luontoalueeseen liittyvistä huolista (Liite 1):

”Alueella suoritettu aika laajamittainen hakkuu. Käyttö harventunut, koska alueen tarjouma on heikentynyt. Ympäristö ei houkuta enää leikkimään.” (Päiväkoti F)

”Joitain lähimetsiä on jo rakennettu, huolestuttaa kuinka paljon rakentamista vielä on tulossa ja häviävätkö lähimetsät.” (Päiväkoti G)

”Roskaisuus, varsinkin isot roskat (esim. muovimaton palaset, pressut) ja lasin sirut joita ei päiväkodin väki pysty itse keräämään.” (Päiväkoti H)

”Älkää kaavoittako asuinalueeksi, lapset ja aikuiset tarvitsevat metsää lähellensä.” (Päiväkoti I)

Luontoalueesta sai kertoa vielä ”Muuta huomioitavaa” – kohdassa. Tähän kohtaan päiväkodit ja kerhot olivat kirjanneet asioita, jotka eivät sopineet muihin kohtiin tai he halusivat korostaa jotain asiaa. Vastauksia tähän kohtaan tuli yhteensä 21 kappaletta.

Poimintoja vastauksista kohtaan muuta huomioitavaa (Liite 1):

”Hakkuista suunnitellessa olisi hyvä huomioda myös muut kuin metsänhoidolliset arvot. Tämän metsän ”aarniomaisuus” katosi hakkuun myötä. Myös marjat ja sienet ovat tukehtuneet runsaan muun aluskasvillisuuden alle.” (Päiväkoti J)

”Myrsky kaatoi puita, sen jälkeen metsää hakattiin ja risut jäivät alueelle, risut ovat nyt hyötykäytössä lasten majoissa ja samalla aluetta on tullut siistittyä.” (Päiväkoti K)

”Alue on merkityksellinen ja koko päiväkodin aktiivisessa käytössä ympäri vuoden. Olemme ympäristöpäiväkoti ja alue on yksi meidän monista työvälineistä.” (Päiväkoti F)

5.2 Tarjoumat

Tarjoumat eli merkitykselliset kohteet luonnossa kuuluvat osana luontoelämystä erityisesti lapsille. Luonnossa on paljon ihmeteltävää ja koetta-

vaa. Lapset näkevät usein asioita, joita aikuiset eivät huomaa. Kivi, jonka luona vieraillaan kun lähdetään lähimetsään, voi olla lapselle erityisen tärkeä ja luoda suuremman tunnesiteen luontoalueeseen. Sen häviäminen luonnosta voi merkitä paljon lapselle. Määrällisessä analyysissä perehdytään erilaisiin tarjoumiin, niiden laatuun ja sijaintiin kartalla. Laadullisessa analyysissä syvennetään tietoutta tarjoumien luonteesta ja merkityksestä lapselle.

5.2.1 Määrällinen analyysi

Tarjoumia analysoitiin käyttämällä Excel-tilukkolaskentaohjelmaa. Ohjelman funktioilla määritettiin keskiarvo tarjoumien määrästä luontoalueilla sekä yhden varhaiskasvatussyksikön merkkauksista tarjoumista.

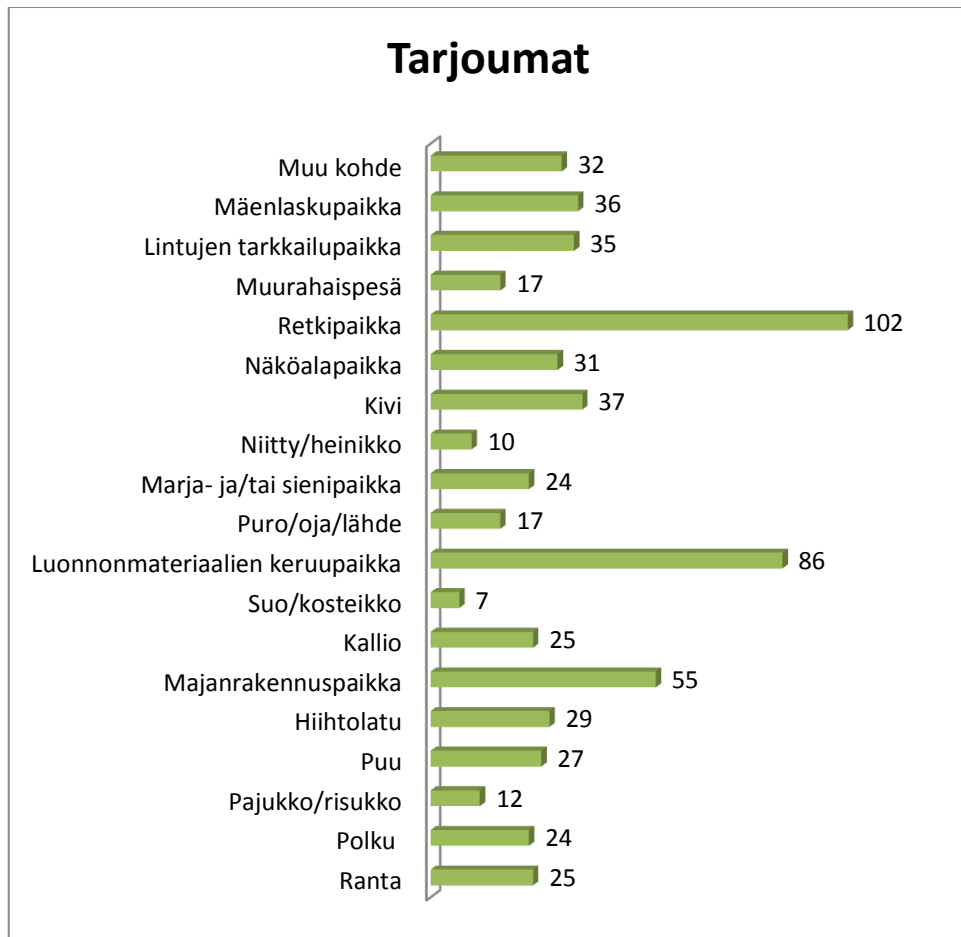
Keskiarvo lasketaan yhtälöllä

$$\bar{x} = \frac{\sum_{i=1}^n x_i}{n} = \frac{\sum x}{n}$$

Yhtälössä n on havaintojen lukumäärä. (Heikkilä 2014, 83.)

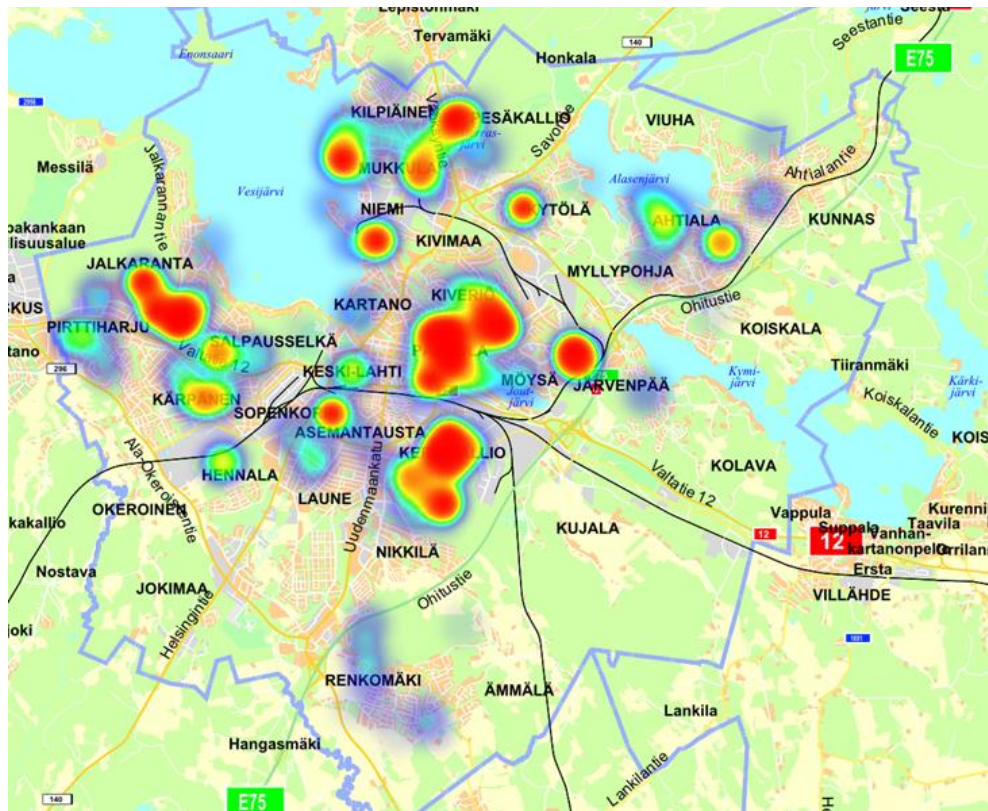
Kuvion 3 mukaan tarjoumia merkittiin kaikkiaan yhteensä 631 kappaletta. Se tarkoittaa, että jokainen varhaiskasvatussyksikkö merkkasi keskimäärin 12 tarjoumaa ja jokaiselle luontoalueelle on keskimäärin merkattu kolme tarjoumaa. Tarjoumia merkattiin paljon, mutta lukumäärät ovat suuntaa antavia ja kertovat lähinnä aikuisten näkemyksiä merkityksellisistä kohteista luonnossa. Päiväkotitai kerho on voinut merkitä koko luontoalueen vain yhdellä tarjoumalla esimerkiksi puutarjoumalla, vaikka tarkoittaisikin merkinnällä kymmentä eri puuta. Tarjouma on toiminnan mahdollisuus eli se ei tarkoita, että alueella olisi vain yksi puu, joka toimii tarjoumana vaan siellä voi olla kokonainen metsä.

Kuviosta 3 (s. 29) nähdään että eniten merkattiin retkipaikkatarjoumia, yhteensä 102 kappaletta. Retkipaikkatarjoumien suuri lukumäärä kertoo siitä, että lasten kanssa lähimetsään lähdetään nimenomaan retkelle. Sen lisäksi luontoalueilta löytyy myös monia tekemisen paikkoja ja mahdollisuuksia esimerkiksi toiseksi eniten merkattiin luonnonmateriaalien keruupaikkoja yhteensä 86 ja kolmanneksi eniten merkkauksia sai majanrakennuspaikkatarjouma yhteensä 55. Tuloksista voidaan päätellä, että luontoalueet tarjoavat paljon monenlaista tekemistä ja monia erilaisia päiväkodeille ja kerhoille merkityksellisiä kohteita.

Kuvio 3. Tarjoumien laatu ja lukumäärä.

Kuva 6 (s. 30) kuvaa kaikkien tarjoumien määrää koko Lahden alueella. Kuva on laadittu Maptionnairen Heatmap toiminnolla. Mitä punaisempi väri on, sitä enemmän alueelle on merkattu tarjoumia. Mitä sinisempi väritys puolestaan on, sitä vähemmän siellä on tarjoumia. Vertaamalla kuvaa 6 kuvaan 2 (s. 20) voidaan huomata, että ne kolmetoista aluetta, joille on merkattu paljon luontoalueita, ovat saaneet myös eniten tarjoumamerkkauksia. Punainen väritys kertoo, että Keskustan alueella, Kerinkallion alueella sekä Tapanilan ulkoilumajan ympäristössä sijaitsevat suurimmat tarjoumien keskittymät.

Kuva 6. Tarjoumat kuvattuna Maptionnairen Heatmap toiminnolla. Mitä punaisempi väri on, sitä enemmän alueelle on merkattu tarjoumia. (Kuvankaappaus Maptionnairesta.)

Kuvassa 7 (s. 31) on kuvattuna Lahden alueen kaikki retkipaikat pisteinä. Kuvasta nähdään että varhaiskasvatusyksiköiden retkipaikkoja on ympäri Lahtea. Alueet jotka saivat eniten luontoalue rajauksia, ovat myös suosittuja retkipaikkakohteita. Pohjoisella alueella Merrasjärven ympäristö on saanut eniten retkipaikkamerkkauksia. Itäisellä alueella puolestaan Herasmannin retkeilyalue ja Läntisellä alueella Tapanilan Hiihtomajan ympäristö. Keskustan alueella Mustakallion ja Metelinmäki keräsi eniten retkeilytarjoumia. Pohjoisessa Lahdessa Kerinkallion alueella Liipolan laavu on merkattu tärkeäksi retkeilykohteeksi monelle varhaiskasvatusyksikölle. Tämän merkkasi yhteensä viisi päiväkotia ja kerhoa retkeilykohteeseen.

Kuva 7. Retkipaikat näkyvät kartalla sinisinä pisteinä. (Kuvankaappaus Maptionnairesta.)

5.2.2 Laadullinen analyysi

Luontoalueet tarjoavat hyvin erilaisia tarjoumia, joista tulee lapsille tärkeitä ja rakkaita. Päiväkodit ja kerhot saivat halutessaan kertoa näistä tarjoumista lisää avoimissa vastauksissa. Esimerkiksi näköalapaikkatarjouma tarjoaa monenlaisia näköaloja: Lahden maisemia, luontomaisemia, järvi-maisemia ja rakennustyömaan maisemaa. Kalliotarjouma tarjoaa puolestaan mäenlasku-, kiipeily-, näköala-, ja leikkipaikkaa. Eikä kivi ole vain kivi vaan muun muassa: istumapaikka, kiipeilypaikka, eväiden syötiin tarkoitettu pöytä, tuttu maamerkki, mäenlaskupaikka sekä majan rakennuspaikka. Luontoalueet ovat täynnä tarjoumia, jotka tekevät luontokokemuksesta lapselle merkityksellisemmän.

Poimintoja vastauksista kohtaan näköalapaikkatarjouman käytöstä päiväkodin tai kerhon toiminnassa (Liite 1):

”Hyviä luontonäkymiä, harvaa puusto ja kallioita.” (Päiväkoti H)

“Nice view over Lahti towards Laune area.” (Päiväkoti L)

Poimintoja vastauksista kohtaan kivitarjouman käytöstä päiväkodin tai kerhon toiminnassa (Liite 1):

”Lasten maamerkki jonka luona kokoonnutaan.” (Päiväkoti C)

”Luonnon muovaamia kivialueita. Istumapaikkoja.” (Päiväkoti M)

”Iso kivi, lasten silmissä valtava, lapset kiipeilevät kiven päälle ja rakentavat majaa kiveä vasten.” (Päiväkoti H)

Tarjoumia pystyi valitsemaan valmiista listasta, yhteensä 18 eri vaihtoehtoehdosta tai tarjouman saattoi lisätä itse oman vaihtoehtoon kohtaan ”Muu kohde”. Vaikka valmis lista oli pitkä, varhaiskasvatussyksiköt lisäsivät omia kohteitaan yhteensä 32 kappaletta. Näitä tarjoumia oli nimetty muun muassa:

- Päiväkodin juhlasuppa
- Geokätkö
- Renkomäen laavu
- Viljelypalstat
- Luola
- Ötökkäsaari

6 JOHTOPÄÄTÖKSET JA KEHITYSEHDOTUKSET

Varhaiskasvatussyksiköiden lähiluontotilanne tällä hetkellä Lahdessa on hyvä. Lahti on kasvava kaupunki ja vaikka asuntojen rakentaminen vaatii yhä enemmän tilaa viheralueilta, kaikilla varhaiskasvatussyksiköillä on tällä hetkellä käytössään kasvatus- ja opetustyössään tai ainakin yksi lähiluontoalue. Lähiluontoalueilla myös vieraillaan ilahduttavan usein. Vaikka vain muutama varhaiskasvatussyksikkö vierailee lähiluontoalueilla joka päivä, vähintään kerran viikossa käydään kuitenkin noin 34 % alueista. Aina on tietysti parantamisen varaa. Kyselyn tulokset osoittavat että lähiluontoalueita käytetään monipuolisesti hyödyksi ja niissä tehdään monenlaisia asioita majanrakennusleikeistä äidinkielen tunteihin. Tarjounta eli merkityksellisiä kohteita luonnossa merkattiin alueille runsaasti. Tulokset osoittavat että luontoalueet ovat täynnä lapsille tärkeitä ja erilaisia kohteita, joissa vieraillaan aina kun luontoalueille mennään.

Käytössä olevien luontoalueiden määrässä on paljon vaihtelua varhaiskasvatussyksiköiden välillä. Erot johtuvat varmasti useista syistä, mutta varhaiskasvatussyksikön sijainti sekä henkilökunnan tahtotila vierailla ulkona luonnossa ja löytää uusia kohteita ovat varmasti eräitä merkittävimpiä tekijöitä. Toisaalta vaikka luontoalueita olisi päiväkodin käytössä useita, se ei tarkoita sitä, että niissä vierailtaisiin jokaisessa tasaisesti. Varhaiskasvatussyksiköille tärkeimmät luontoalueet sijaitsevat yleensä lähellä päiväkotia tai kerhoa. Alueita on yleensä yksi tai kaksi, joissa vieraillaan säännöllisesti ja usein. Muut luontoalueet ovat usein kausittaisessa käytössä tai retkikohteita, joissa vieraillaan vain muutaman kerran vuodessa. Vaikka päiväkodilla tai kerholla olisi käytössään jopa kuusi luontoaluetta, voisi esimerkiksi lähimetsän kaataminen tuottaa suurta surua ja murhetta. Jos lähin ja usein käytetty metsä kaadetaan, ja seuraavaksi lähin metsäalue sijaitsee hyvinkin kaukana pieniä lapsia ajatellen, vaikeutuu ja vähenee metsään lähteminen sekä ympäristökasvatuksen toteuttaminen. Ihannetilanne olisi että esimerkiksi lähimetsä alkaisi suoraan päiväkodin tai kerhon takapihalta, jolloin sinne meneminen olisi vaivatonta myös kaikkein pienimpien lasten kanssa.

Monissa vastauksissa ilmeni huoli luontoalueiden säilyvyyden suhteen. Varhaiskasvatushenkilökunta ei ole tietoinen lähimetsiensä kaavoitustilanteista tai metsänhoitosuunnitelmista. Lahdessa on tapahtunut tilanteita, joissa päiväkodin lähimetsä on kaadettu päiväkodin henkilökunnan tai lasten siitä mitään tietämättä. Esimerkiksi Kanervan päiväkodissa lähimetsää raivattiin päiväkodin näkökulmasta liian harvaksi. Päiväkotia ei ollut tietoinen metsään suunnitellusta raivauksesta, joten henkilökunta ei pystynyt vaikuttamaan metsän kohtaloon ennen metsänhoitotyön aloittamista. Lähimetsän tarjouma heikkeni raivaustyön myötä valtavasti ja ympäristökasvatustyö siellä oli mahdotonta. (Kallio 2013, Etelä-Suomen Sanomat 3.5.2015.)

Tämän kootun aineiston ja tutkimuksen myötä varhaiskasvatusammattilaisten näkemykset lähimetsistä saadaan kaupungin päättäjien ja kaavoittajien tietoon, jolloin Kanervan päiväkodin tapaisilta tilanteilta tullaan toivottavasti välttymään jatkossa. Lahden kaupungin paikkatietopalveluiden

henkilökunta on siirtänyt vuoden 2015 alussa kyselyaineiston kaupungin käyttämään paikkatietojärjestelmä Trimbleen. Aineisto on nyt Lahden kaupungin henkilökunnalla nähtävissä ja hyödynnettävissä. Suunnittelijat saavat aineistosta paljon apua esimerkiksi kaavoitustyöhönsä. He näkevät päiväkotien ja kerhojen vastaukset omana aineistonaan ja pystyvät esimerkiksi katsomaan missä varhaiskasvatussyksiköiden merkkeerat alueet, pisteet ja viivat sijaitsevat Lahden kartalla. Kun päiväkodin tai kerhon lähellä olevan luontoalueen kaavoitusta tai hoitoa suunnitellaan, olisi tärkeä haastatella ja informoida luontoalueen lähellä sijaitsevia varhaiskasvatussyksiköitä. Monilla yksiköillä on omia toiveita ja haaveita siitä kuinka alueita tulisi hoitaa ja kaavoittaa. Vaikka kaavoitustyöhön ei enää voitaisi vaikuttaa, on kuitenkin tärkeää, että varhaiskasvatussyksiköt ovat tietoisia lähiympäristösssä tapahtuvista muutoksista. Keskustelemalla yksiköiden kanssa ennen toiminnan aloittamista saadaan aikaan kaikkia tyydyttävä ratkaisu.

Kuvassa 8 (s. 35) on kuvattuna Lahden kaupungin yleiskaavan 2025 virkistysalueet. Keskustan aluetta tullaan tiivistämään ja Lahden kaupunki tulee sijoittamaan täydennysrakentamista myös nykyisille virkistysalueille. Kaupunkirakenteen tiivistäminen tulee lisäämään siis viheralueiden käyttöpainetta. Vertaamalla kuvaa 8 kuvaan 2 (s. 20) voidaan huomata, että monet päiväkotien ja kerhojen käyttämiä luontoalueita ovat nimenomaan virkistysalueita, joita käyttävät myös kaikki muut kaupungin asukkaat. Virkistysalueiksi luokiteltujen luontoalueiden säilyvyys tulevaisuudessa on siis melko hyvä. Toisaalta painetta tulee olemaan erityisesti keskustan alueella, jossa nyt on jo melko vähän virkistysalueita ja niiden käyttöaste on suuri. (Lahden kaupunki 2013c.)

Kuva 8. Lahden yleiskaavan 2025 virkistysalueet näkyvät kartassa vihreinä. (Lahden kaupunki 2013c, 12.)

Tulevaisuuden kaavoitussuunnitelmissa tulisi kiinnittää huomiota varsinkin niiden kuuden varhaiskasvatusyksikön luontoalueisiin, jotka ovat yksiköiden tällä hetkellä ainoita käyttämiä luontoalueita. Näiden kuuden luontoalueen säilyminen tulevaisuudessa olisi erittäin tärkeää. Toisaalta tuloksissa ei ole huomioitu Metsämörri-alueiden määrää tai niiden sijaintia kartalla. Vaikka päiväkodilla tai kerholla olisi vain yksi luontoalue merkattuna, tilanne ei välttämättä ole niin huono. Heillä voi olla käytössään myös Metsämörri-alue toisella alueella. Toinen huomioimisen arvoinen asia on luontoalueiden siisteydestä huolehtiminen jatkossa entistä paremmin. On tärkeää, että lasten kanssa voi mennä alueille turvallisesti, ja että lapset oppivat kunnioittamaan siistiä ja puhdasta luonnonympäristöä.

Varhaiskasvatuslakia ollaan uudistamassa ja lakimuutoksen on tarkoitus astua voimaan jo vuoden 2015 syksyllä. Lakiin lisätään säännöksiä osallisuudesta, vaikuttamisesta ja yhteistyöstä. Lapsen sekä vanhempien mielenkiinnit ja toivomukset otetaan huomioon joka tasolla. Myös toimintaympäristöä koskevat säännökset täsmennetään. Varhaiskasvatusympäristön tulee olla kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen. Lahden kaupungin strategia tukee lapsiystävällisyyttä sekä lasten huomioon ottamista suunnittelutyössä ja luonto puolestaan toimii loistavana toimintaympäristönä lapsille. Lahteen voitaisiin ajatella tulevaisuudessa perustettavan esimerkiksi metsäesikouluja, samantapaisia mitä Hämeenlinnaan on perustettu. Esikoulujen suunnittelussa voitaisiin ottaa huomioon lasten näke-

mykset mielekkästä oppimisympäristöstä ja samalla voitaisiin kehittää metsäeskarista luontopainotteinen varhaiskasvatussyksikkö. Yksikkö voisi jakaa tietoa, taitoa ja tukea muille päiväkodeille ja kerhoille ympäristökasvatuksesta ja varsinkin ulkona luonnossa oppimisesta. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2014.)

Lähiluontokyselyn tuloksia voitaisiin jatkossa täydentää. Aineistoon voitaisiin lisätä vielä puuttuvien päiväkotien ja kerhojen lähiluontotiedot. Kun jatkossa uusia varhaiskasvatussyksiköitä perustetaan, olisi heidänkin lähiluontotiedot tärkeitä saada kaupungin suunnittelijoiden sekä päättäjien tietoon. Kyselyn pystyisi teettämään myös kaikille Lahden kouluille ja näin laajentamaan aineistoa. Olisi tärkeä saada tietoa myös koulujen käyttämisestä lähiluontoalueista ja niiden merkityksestä opetukseen. Kouluissa opetussuunnitelma ohjaa tarkasti opetusta ja sen kulkua, ja päiväohjelma on usein säädellympää ja aikataulutetumpaa kuin päiväkodeissa, mutta nämä seikat eivät estä opetuksen toteuttamista luonnossa. Peruskouluissa opetusta voitaisiin varmasti viedä nykyistä enemmän ulkotiloihin ja varsinkin luonnonympäristöön. Keräämällä ensin aineistoa nykyisistä luontoalueista ja niiden käytöstä voitaisiin sen jälkeen miettiä jatkossa niiden parempaa hyödyntämistä ja keinoja viedä opetusta ulkotiloihin.

Lasten mielipiteillä on tärkeä merkitys niin varhaiskasvatukseen kuin peruskoulunkin kehittämisessä. Aivan pienetkin lapset osaavat kertoa, mikä on mielekästä toimintaa ja mikä puolestaan ei innosta leikkiin. Kyselytutkimuksen aineisto on koottu aikuisten vastauksista, mutta aineistoon voitaisiin lisätä lasten näkemyksiä heille merkityksellisistä asioista luonnossa ja lähiympäristössä. Lapset voisivat esimerkiksi piirtää, kuvata ja selittää tärkeitä asioista päiväkodin lähimetsässä. He voisivat kertoa mitä metsässä on erityisen hauska tehdä ja millaisia asioita he näkevät ja tuntevat siellä ollessaan. Isommat lapset osaisivat vastata jo itse heille suunniteltuun kyselyyn. Lasten vastauksista saisi varmasti uudenlaista näkökulmaa ja syvyyttä kyselyaineiston sisältöön aikuisten vastausten rinnalle.

Jotta opetus- ja kasvatustyö luonnossa onnistuisivat jatkossa vieläkin paremmin, tulisi kiinnittää huomiota henkilökunnan kouluttamiseen. Lahdessa voitaisiin tarjota jatkossa enemmän koulutusta niin varhaiskasvatushenkilökunnalle kuin peruskoulun opettajillekin. Monet päiväkodit, kerhot ja koulut käyttäisivät varmasti vieläkin enemmän lähiluontoa, jos heillä olisi siellä opettamisesta ja toimimisesta enemmän tietoa, taitoa sekä välineitä. Koulutukset voisivat tarjota myös kanavan, jonka kautta kasvatuksen ammattilaiset voisivat vaihtaa kokemuksia ja ideoita keskenään. Kun ymmärretään, ettei lasten kanssa luonnossa oleminen ja oppiminen ole sen vaikeampaa kuin sisällä pulpettien ääressä, vaan pikemminkin palkitsevaa ja hyödyllistä, saadaan aikaan tuloksia.

7 POHDINTA

Tutkimusta tehdessä huomattiin, ettei kyselyssä käytetty ohjelma ollut paras mahdollinen vaihtoehto tulosten analysointia ajatellen. Mapitan Maptionnaire-työkalu on suunnattu laajuudeltaan pienemmille ja yksinkertaisemmille tutkimusaineistoille kuin tämän opinnäytetyön aineisto. Työkalu itsessään on näppärä, helppokäyttöinen ja havainnollistava. Sen avulla pystyy helposti analysoimaan esimerkiksi merkityksellisiä kohteita luonnossa. Opinnäytetyön tutkimusaineiston laajuuden vuoksi analysointi oli haastavaa, sillä ohjelman avulla ei pystynyt tulkitsemaan tuloksia helposti monien erilaisten kysymysten vuoksi. Tulosten analysointiin meni paljon aikaa ja tuloksia täytyi tarkastaa useaan otteeseen manuaalisesti laskemalla ohjelmasta.

Tutkimuksen aiherajaus onnistui hyvin ja sen tekemiseen oli varattu riittävästi aikaa. Tutkimusaineiston laajuuden vuoksi tutkimus rajattiin kattamaan vain luontoalueet sekä tarjoumat eli merkitykselliset kohteet luonnossa. Jos mukaan olisi otettu myös Metsämörri-alueiden analysointi sekä reitit luontoalueille, olisi tuloksista saatu vielä kattavampia. Myös tämän opinnäytetyön tuloksia voitaisiin tulevaisuudessa analysoida enemmän, sillä tutkimusaineisto on laaja. Tuloksista saadaan kuitenkin kattava kuva varhaiskasvatussyksiköiden lähiluontoalueista sekä merkityksellisistä kohteista Lahden luonnossa.

LÄHTEET

Berg, M. & Thiel, P. 2011. Bevara barnens skogar.Handledning för guidning i tätortsnära skog. Naturskyddsföreningen. Viitattu 11.3.2015.
<http://www.naturskyddsforeningen.se/sites/default/files/dokument-media/handledning/handledning-bevara-barnens-skogar.pdf>

Gibson, E.J. 1982. The Concept of Affordances in Development. The Renaissance of Functionalism. Teoksessa Collins, W.A. (toim.) The concept of development: The Minnesota symposium on child psychology, Volume 15. Hillsdale, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Publisher, 55–81.

Heikkilä, T. 2014. Tilastollinen tutkimus. 9. painos. Porvoo: Bookwell Oy.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15. painos. Hämeenlinna: Kariston kirjapaino Oy.

Hämeenlinnan kaupunki. 2014. Metsäryhmätoiminta. Viitattu 11.3.2015.
<http://www.hameenlinna.fi/Palvelut/Perheiden-palvelut/Esiopetus/Metsaryhmatoiminta/>

Kallio, A-K. 2013. Lasten retkipaikkaa ei enää ole. Etelä-Suomen Sanomat 5.3.2013.
<http://www.sll.fi/mita-me-teem-me/ymparistokasvatus/koulumetsat/Koulumetsahanke/liitetiedostot/ES%202013%205%203%20Kanerva.pdf>

Kaukonen, M. 2012. Luonto elvyttää kehoa ja mieltä. Teoksessa Borg, P. (toim.) Polkuja metsään. Helsinki: Into Kustannus Oy, 25–35.

Kyttä, M. 2003. Children in outdoor contexts. Affordances and Independent Mobility in the assessment of Environmental Child Friendliness. Helsingin teknisen korkeakoulun julkaisuja A-28. Espoo: Helsingin tekninen korkeakoulu, pdf-tiedosto. Viitattu 10.3.2015.
<http://lib.tkk.fi/Diss/2003/isbn9512268736/isbn9512268736.pdf>

Lahden kaupunki 2005a. Lahden kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma. Viitattu 9.3.2015.
[http://www.lahti.fi/www/images.nsf/files/CBC954EDDE948D68C22576F20041F0B6/\\$file/Lahden%20kaupungin%20varhaiskasvatussuunnitelma.pdf](http://www.lahti.fi/www/images.nsf/files/CBC954EDDE948D68C22576F20041F0B6/$file/Lahden%20kaupungin%20varhaiskasvatussuunnitelma.pdf)

Lahden kaupunki 2013b. Lahden kaupungin strategia 2025. Viitattu 9.3.2015.
[http://www.lahti.fi/www/images.nsf/files/929701668024465BC2257B5C002329AE/\\$file/Lahden%20kaupungin%20strategia%202025%20p%C3%A4ivitys%202013.pdf](http://www.lahti.fi/www/images.nsf/files/929701668024465BC2257B5C002329AE/$file/Lahden%20kaupungin%20strategia%202025%20p%C3%A4ivitys%202013.pdf)

Lahden kaupunki 2013c. Lahden viheralueohjelma 2013–2025. Tavoitteet viheralueiden kehittämiseksi ja ylläpitämiseksi. Viitattu 20.3.2015.

[http://www.lahti.fi/www/images.nsf/files/72C66BA6FE14BC16C2257C86001ED84E/\\$file/Viheralueohjelma%202013-2025-ohjelma_web.pdf](http://www.lahti.fi/www/images.nsf/files/72C66BA6FE14BC16C2257C86001ED84E/$file/Viheralueohjelma%202013-2025-ohjelma_web.pdf)

Lahden kaupunki n.d.a Ympäristönsuojelu Lahden seudulla: Lahti-Hollola-Nastola. Viitattu 18.3.2015.
<http://www.lahti.fi/www/cms.nsf/subpages/asuminenjaymparistoymparistonsuojelu>

Lahden kaupunki n.d.b Ympäristöneuvonta. Viitattu 18.3.2015.
<http://www.lahti.fi/www/cms.nsf/pages/7BC3BA8E77372A0FC225741200483ABD>

Leponiemi, T. 2013. Anna lapsesi remuta metsässä – vähennät tehokkaasti allergiariskiä. Yle Häme. Viitattu 11.3.2015.
http://yle.fi/uutiset/anna_lapsesi_remuta_metsassa_vahennat_tehokkaasti_allergiariskia/6982590

Louv, R. 2005. Last Child in the Woods: Saving our children from nature-deficit disorder. Lontoo: Atlantic Books.

Mapita. n.d. Mapita Oy. Viitattu 11.3.2015. <http://mapita.eu/fi/about-us/>

Mårtensson, F. 2004. Ladskapet i leken. En studie av utomhuslek på förskolegården. Ruotsin yliopiston julkaisuja A-464. Alnarp: Ruotsin yliopisto, pdf-tiedosto. Viitattu 11.3.2015.
<http://pub.epsilon.slu.se/803/1/Fredrika20050405.pdf>

Nikodin, J., Kokkonen, A. & Viberg, K. 2013. Yhteinen Käsitys. Kestävän kehityksen kasvatuksen ja koulutuksen sanasto ja käytännöt. Pääkaupunki-seudun Kierrätyskeskus Oy. Viitattu 11.3.2015.
http://www.yhteinenkasitys.fi/sites/prod.yhteinenkasitys.fi/files/yhteinen_kasitys_web.pdf

Nordström, H. 2004. Ympäristökasvatuksen toimintamalleja. Teoksessa Cantell, H. (toim.) Ympäristökasvatuksen käsikirja. Juva: WS Bookwell Oy, 116–143.

Opetus- ja kulttuuriministeriö 2014. Lapselle oikeus varhaiskasvatukseen. Tiedote. Viitattu 20.3.2015.
<http://www.minedu.fi/OPM/Tiedotteet/2014/12/varhaiskasvatus.html>

Sahi, V. 2014a. Koulumetsäopas. Käsikirja koulujen ja päiväkotien lähimetsien käyttöön ja turvaamiseen. Suomen luonnonsuojeluliitto. Viitattu 11.3.2015.
<http://www.sll.fi/mita-me-teem-me/ymparistokasvatus/koulumetsat/liitetiedostot/Koulumetsaopas2014.pdf>

Sahi, V. 2014b. Koulumetsät arvoonsa - yhteistyöllä suojelua ja ympäristökasvatusta 2012-2013. Loppuraportti. Viitattu 11.3.2015.
<http://www.sll.fi/mita-me-teem-me/>

[me/ymparistokasvatus/koulumetsat/liitetiedostot/Koulumetsa%20LOPPU
RAPORTTI%202012-13%20%2031.1.2014.pdf](#)

Sieppi, P. 17.3.2015. Oppari. Vastaanottaja Essi Kortelainen. [Sähköposti-
viesti]. Viitattu 18.3.2015.

Skogsstyrelsen n.d. Description of the Case Forest project. Viitattu
11.3.2015. [http://www.skogsstyrelsen.se/Projektwebbar/caseforest/About-
the-project/](http://www.skogsstyrelsen.se/Projektwebbar/caseforest/About-the-project/)

Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. 2015. Varhaiskasvatus. Viitattu
11.3.2015. [https://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-
perheet/peruspalvelut/varhaiskasvatuspalvelut](https://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/peruspalvelut/varhaiskasvatuspalvelut)

Tyrväinen, L., Silvennoinen, H., Korpela, K. & Ylen, M. 2007. Luonnon
merkitys kaupunkilaisille ja vaikutus psyykkiseen hyvinvointiin. Metlan
työraportteja 52. Viitattu 20.3.2015.
<http://www.metla.fi/julkaisut/workingpapers/2007/mwp052-07.pdf>

Willamo, R. 2004. Ihminen suhteessa luontoon. Teoksessa Cantell, H.
(toim.) Ympäristökasvatuksen käsikirja. Juva: WS Bookwell Oy, 36–45.

Wilson, R. 2012. Nature and Young Children: Encouraging creative play
and learning in natural environments. New York: Routledge.

PÄIVÄKOTIEN LÄHILUONTOKYSELY

Päiväkotien lähiluontokysely

Tällä kyselyllä kerätään tietoa päiväkotien käyttämistä lähiluontokohteista ja niihin liittyvistä kehittämistarpeista. Tietoa hyödyntävät maankäyttö, metsätoimi ja ympäristöneuvonta suunnittelutyössään.

Tarkoituksena on selvittää lähiluonnon tarjoumia ja merkitystä ympäristökasvatuksessa sekä lisätä lähiluonnon käyttöä. Tavoitteena on luoda toimintamalli päiväkotien ja koulujen lähiluonnon käytön tunnistamiseksi sekä tiedon saattamiseksi kaavoittajien ja päättäjien käyttöön helppokäyttöisessä muodossa. Myös yhteistyötä lähiluontoasioissa pyritään lisäämään kaupungin eri viranomaisten välillä.

Vastaamalla autat lapsiystävällisen Lahden kehittämisessä. Kiitos jo etukäteen avustasi!

Kysely on sulkeutunut 31.12.2014

Aloita

LAHTI

Taustatiedot

Valitse päiväkotinne / kerhonne nimi listasta

Päiväkotinne / kerhonne lapsimäärä

- ☐ Alle 40
- ☐ 40–79
- ☐ 80–120
- ☐ Yli 120

Vastaajan nimi

Puhelinnumero

Sähköpostiosoite

Edellinen

Seuraava

Luontoalueet kartalla

Merkitse seuraavaksi kartalle, mitä luontoalueita käytätte päiväkodin toiminnassa. Jos päiväkodilla on käytössä Metsämörri-alue, rajaa se erikseen. Rajattuasi alueen, ole hyvä ja vastaa tarkentaviin kysymyksiin.

Huom. Myös yleispiirteisempi aluerajaus riittää. Voit merkitä halutessasi kartalle useampia alueita.

Liikkuminen kartalla: kartalla pääset liikkumaan painamalla hiiren vasemman näppäimen pohjaan ja raahaamalla samalla karttaa haluamaasi suuntaan.

Karttanäkymän vaihtaminen: oikeasta yläreunasta voit vaihtaa taustakartaksi joko opaskartan tai ilmakuvan.

Zoomaaminen kartalla: karttaa voit zoomata lähemmäs tai kauemmas hiiren rullalla tai kartan yläreunassa olevien + ja - painikkeiden avulla.

Piirtäminen: aloita piirtäminen valitsemalla "luontoalue", jonka jälkeen voit rajata alueen piste kerrallaan. Piirtämisen voit lopettaa klikkaamalla ensimmäistä pistettä. Virheen tullessa voit peruuttaa piirtämisen kohdasta *peruuta*.

Luontoalue

Metsämörri-alue

Edellinen

Seuraava

Luontoalue

Luontoalueen nimi tai lyhyt kuvaus. Kerro halutessasi miten päiväkotinne käyttää tätä aluetta (pääset myöhemmin kyselyssä kertomaan alueen yksittäisistä tärkeistä kohteista ja niiden käytöstä).

Kuinka usein päiväkotinne käyttää aluetta?

- ☐ Joka päivä
- ☐ 3–4 kertaa viikossa
- ☐ 3–4 kertaa viikossa muutaman kuukauden ajan vuodessa (esim. talvella tai keväällä)
- ☐ 2 kertaa viikossa
- ☐ 1–2 kertaa viikossa muutaman kuukauden ajan vuodessa (esim. talvella tai keväällä)
- ☐ Kerran viikossa
- ☐ 1 - 2 kertaa kuukaudessa
- ☐ Joka toinen kuukausi
- ☐ Kaksi kertaa vuodessa (esim. kevät- ja syysretki)
- ☐ Kerran vuodessa
- ☐ Harvemmin

Toiveita alueen suunnittelun ja hoidon suhteen?

Onko teillä alueeseen liittyviä huolia? Millaisia?

Muuta huomioitavaa

Sulje

Poista

Tallenna vastaukset

Metsämörri-alue

Kuinka suuri osa päiväkotinne ryhmistä on mukana Metsämörri-toiminnassa?

- ☐ Kaikki ryhmät
- ☐ Noin 3/4 ryhmistä
- ☐ Noin puolet ryhmistä
- ☐ Noin 1/4 ryhmistä

Kuinka usein keskimäärin Metsämörri-toimintaa järjestetään kullekin toiminnassa mukana olevalle ryhmälle?

- ☐ 2 kertaa viikossa
- ☐ Kerran viikossa
- ☐ 2 kertaa kuukaudessa
- ☐ Kerran kuukaudessa
- ☐ Harvemmin kuin kerran kuukaudessa

Toiveita alueen suunnittelun ja hoidon suhteen?

Onko teillä alueeseen liittyviä huolia? Millaisia?

Muuta huomioitavaa

Sulje

Poista

Tallenna vastaukset

Reitit luontoalueille

Merkitse piirtämällä reitti, jota kuljette päiväkodilta luontoalueelle.

Huom. Myös yleispiirteisempi reitin merkitseminen riittää. Voit merkitä halutessasi kartalle useampia reittejä.

Piirtäminen: piirtämisen voit lopettaa klikkaamalla viimeistä merkitsemääsi pistettä uudelleen. Virheen tullessa voit peruuttaa reitin piirtämisen kohdasta *peruuta*.

Reitti luontoalueelle

Edellinen

Seuraava

Reitti luontoalueelle

Halutessasi kerro reitistä, esim. vaaranpaikoista matkan varrella

Sulje

Poista

Tallenna vastaukset

Tärkeät kohteet luonnossa

Merkitse kartalle tärkeät yksittäiset kohteet aiemmin rajaamaltasi luontoalueelta.

Esim. Voit merkitä tärkeän polun tai kiipeilypuun, mutta kyseessä voi olla mikä tahansa lapsille tai ohjaajille tärkeä kohde luonnossa.

Merkitseminen: valitse ensin alla olevasta listasta haluamasi kohde ja liikuta sitten hiiren avulla kohdetta osoittava neula oikealle paikalle kartalla.

Muurahaispesä	
Kallio	
Hiihtolatu	
Pajukko / risukko	
Majanrakennuspaikka	
Muu kohde	
Suo tai kosteikko	
Marja- ja/tai sienipaikka	
Ranta	
Puu	
Mäenlaskupaikka	
Polku	
Luonnonmateriaalien keruupaikka	
Retkipaikka	
Puro/oja/lähde	
Lintujen tarkkailupaikka	
Näköalapaikka	
Niitty / heinikko	
Kivi	

[Edellinen](#)[Seuraava](#)

Muu kohde

Kohteen nimi tai lyhyt kuvaus

Kerro halutessasi, miten kohdetta käytetään päiväkodin toiminnassa.

Sulje

Poista

Tallenna vastaukset

Kallio

Kerro halutessasi, miten kohdetta käytetään päiväkodin toiminnassa.

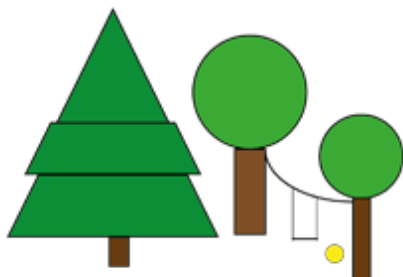
Sulje

Poista

Tallenna vastaukset

Kiitos!

Kiitos vastauksistasi ja arvokkaasta palautteesta lähiluontokartoitukseen! Voit nyt sulkea selaimen.

Edellinen

Valmis